

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií

Studijní program: Sociální práce

**Studijní obor
(kombinace):** Sociální pracovník

**SYSTÉM PÉČE O PĚSTOUNSKÉ RODINY
NA PARDUBICKU**
**SYSTEM CARE OF FOSTER FAMILIES
IN PARDUBICE REGION**

Bakalářská práce: 08-FP-KSS- 3045

Autor:

Martina Tománková

Podpis:

Adresa:

Pohřebačka 143

533 45, Opatovice nad Labem

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Brožová Doubková

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
95	7	0	17	26	4

V Liberci dne: 18. 11. 2009

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Martina Tománková
Adresa: B. Němcové 10, 533 45 Čeperka

Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Sociální pracovník
Kód oboru: 7502R022

Název práce: SYSTÉM PÉČE O PĚSTOUNSKÉ RODINY
NA PARDUBICKU

Název práce v angličtině: SYSTEM CARE OF FOSTER FAMILIES IN
PARDUBICE REGION

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Brožová Doubková

Termín odevzdání práce: 15. 04. 2009

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Martina Tománková

Datum: 24. 02. 2008

Podpis studenta:

Cíl práce:

Zjistit, jak pěstouni hodnotí systém péče o pěstounské rodiny na Pardubicku.

Základní literatura:

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

VRTBOVSKÁ, P, FORMÁNEK, O. *Jsem náhradní táta. Jsem náhradní máma aneb průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Natama, 2006.

VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. DOM – Natama, 2005.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 18. 11. 2009.

Martina Tománková

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Andree Brožové Doubkové za její čas, ochotu a cenné připomínky při tvorbě bakalářské práce.

Velký dík patří také mojí rodině za trpělivost.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá náhradní rodinnou péčí a podrobněji se dotýká pěstounské péče. Klade si za cíl zjistit, jak pěstouni hodnotí systém péče o pěstounské rodiny na Pardubicku.

Práce je rozčleněna do dvou částí. Teoretický oddíl přináší historický exkurz do problematiky náhradní rodinné péče, představuje její jednotlivé typy a samostatná kapitola je věnována specifikům pěstounské péče.

V praktické části mapuje názory pěstounů, neziskových organizací a státních institucí na systém péče o pěstounské rodiny v pardubickém regionu.

Bakalářskou práci mohou využít současní pěstouni, zájemci o problematiku náhradní rodinné péče a profesionálové pracující s pěstounskými rodinami.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounská péče, systém péče.

Annotation

The Bachelor thesis deals with the scope of the family care substitution and describes more detailed the foster care. The main object is to find out, how the foster parents judge the foster care system in Pardubice district.

The thesis is divided into two sections. Theoretic section brings the historical excursion of the family care substitution and identifies types of it. Separate chapter of this section describes the specifications of the foster care.

We can find the view of the foster parents, non-profitable organizations and state authorities on the foster care system in Pardubice district in the practical part of this thesis.

Foster parent, people concerned with family care substitution and also professionals working with the foster families can be inspired with the Bachelor thesis and they can use it for their purposes.

Key words: family care substitution, foster care, care system.

Annotation

Die Bachelorarbeit beschäftigt sich mit der alternativen Familienpflege und sie beschreibt sich vor allem die Problematik der Pflegefamilien. Ziel dieser Bachelorarbeit ist feststellen, wie die Pflegeeltern ein System der Pflege für die Pflegefamilien in der Pardubitzregion werten.

Die Bachelorarbeit ist in zwei Teile geteilt. Der theoretischen Teil bietet historischer Exkurs in der Problematik der alternativen Familienpflege. Das Text stellt auch die Typen von der alternativen Familienpflege vor. Eigenes Kapitel widmet sich den Pflegefamilien.

Der praktischen Teil umreißt die Meinungen von Pflegeeltern, Nicht-Regierungs-Organisationen und staatlichen Organisationen zum System der Pflege für die Pflegefamilien in der Pardubitzregion.

Die Bachelorarbeit können die Pflegeeltern, Professionale und Interessenten für die alternative Familienpflege benutzen.

Schlüsselwörter: die alternative Familienpflege, die Pflegschaft, ein System der Pflege

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	10
1 ÚVOD	11
2 HISTORICKÝ EXKURZ DO PROBLEMATIKY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	13
2.1 Počátky péče o děti bez domova.....	13
2.2 Vývoj náhradní rodinné péče v našich podmínkách.....	14
3 TYPY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	17
3.1 Osvojení.....	18
3.2 Další formy náhradní rodinné péče.....	21
3.3 Hostitelská péče.....	22
4 CHARAKTERISTIKA PĚSTOUNSKÉ PÉČE	23
4.1 Typy pěstounské péče	24
4.2 Právní úprava pěstounské péče	27
4.3 Sociální zabezpečení rodin s dětmi v pěstounské péči	28
4.3.1 Dávky pěstounské péče ze systému státní sociální podpory	28
4.3.2 Sociální pojištění.....	30
4.4 Děti vhodné do pěstounské péče	31
4.5 Proces umíst'ování dítěte do pěstounské rodiny	32
4.5.1 Období vlastního rozhodnutí.....	32
4.5.2 Období posuzování budoucích pěstounů	32
4.5.3 Přípravný kurz pro žadatele	34
4.5.4 Zprostředkování náhradní rodinné péče.....	35
4.5.5 Přijetí dítěte náhradní rodinou.....	37
4.6 Úskalí při realizaci PP	38
4.6.1 Biologická rodina dítěte.....	38
4.6.2 Identita dítěte	39
4.6.3 Psychická deprivace.....	40
4.6.4 Týrané a zneužívané dítě	41
4.6.5 Sebeпоškozování	42
4.6.6 Další problémy dětí v pěstounské péči.....	42
4.6.7 Citové připoutání dětí v pěstounské péči	43
4.7 Profesionální (moderně pojímaná) pěstounská péče.....	44
4.8 Péče o pěstounskou rodinu po přijetí dítěte.....	47
4.8.1 Odolnost pěstounských rodin.....	48

5 ANALÝZA SYSTÉMU PÉČE O PĚSTOUNSKÉ RODINY NA PARDUBICKU	51
5.1 Statistické údaje vztahující se k problematice pěstounské péče	52
5.2 Stanovení předpokladů.....	55
5.3 Vyhodnocení otázek dle dotazníku.....	55
5.3.1 Vyhodnocení otázek pro sociální pracovníky neziskových organizací.....	55
5.3.2 Vyhodnocení otázek dle dotazníku pro sociální pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubic	60
5.3.3 Vyhodnocení otázek dle dotazníku pro pěstouny	63
5.4 Ověření předpokladů.....	73
5.5 Navrhovaná opatření.....	76
6 ZÁVĚR	78
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	81
8 SEZNAM PŘÍLOH.....	83
Příloha č. 1.....	84
Příloha č. 2.....	88
Příloha č. 3.....	92
Příloha č. 4.....	94

Seznam použitých zkratk a symbolů

DD	-	dětský domov
FOD	-	Fond ohrožených dětí
MPSV	-	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	-	náhradní rodinná péče
OSPOD	-	orgán sociálně právní ochrany dětí
PP	-	pěstounská péče
SPOD	-	sociálně právní ochrana dětí

1 Úvod

Často se mluví o tom, že Česká republika je jednou ze zemí, která má nejvíce dětí v ústavních zařízeních – především v kojeneckých ústavech a také dětských domovech.

Děti vyrůstající v tzv. kolektivních zařízeních jsou ochuzeny o život v rodině. Ale především nejsou v těchto zařízeních připraveny na reálný život. Při dosažení dospělosti jsou najednou vytrženy z prostředí, kde nezřídka strávily celé dětství a často putují do vzdáleného místa, například v podobě domu na půli cesty. Ten by jim měl pomoci v tom, aby se dokázaly postavit na vlastní nohy a začaly se starat sami o sebe. Tito mladí lidé mají často kolem sebe jen pár přátel nebo známých, ale žádného blízkého člověka, na kterého by se mohli obrátit. V řadě případů mladí lidé z dětských domovů v praktickém životě selhávají (například neumějí hospodařit s penězi, což způsobuje další problémy – ztrátu bydlení, zaměstnání, apod.) a stávají se klienty dalších zařízení (azylové domy, atd.).

Naopak život v rodině (i když náhradní) je pro každého člověka nenahraditelný. Děti tak mají možnost prožít svoje dětství v prostředí, které je milující, podnětné, dávající pocit bezpečí a jistoty. Mohou poznat to, jak funguje rodina a co to všechno obnáší. Jejich kontakt s náhradní rodinou bývá nezřídka zachován i po dosažení jejich dospělosti. Mají tak stále svou rodinu, kam se mohou vracet.

Náhradní rodinná péče je tedy cestou, jak těmto dětem a mladým lidem pomoci. Kromě osvojení by mohly děti vyrůstat v rodině s pěstouny. Pěstounská rodina jim může poskytnout nejen domov, ale i zachování kontaktu s biologickou rodinou přijatého dítěte. V současnosti však určitě není dostatečný počet zájemců, kteří by chtěli takovou péči poskytnout. Na místě je proto zvyšovat povědomí společnosti o důležitosti rodiny pro tyto děti a neméně důležité je také zvýšení prestiže role pěstouna. Mnoho lidí totiž namísto ocenění za jejich práci, považuje především pěstouny za ty, kteří si „berou děti jen pro peníze“. S tím je spojen i fakt, že děti svěřené do pěstounské péče mohou zažívat negativní reakce od svého okolí, neboť si s sebou nesou určitou nálepku.

Náhradní rodiče však často řeší mnohem více problémů než úplná vlastní rodina (důsledky deprivace ústavní péče, nedostatek financí, apod.). Proto je důležité, aby každá pěstounská rodina měla dostatek podpory ať již ze strany státních institucí či nestátních organizací. Vědět, kam se v případě vzniku problémů obrátit, může zajisté snížit syndrom vyhoření pečujících osob v tomto systému péče.

Významné je nejenom to, aby děti, které nemohou vyrůstat ve své rodině, vyrůstaly v jiném rodinném prostředí, ale také to, aby se nezapomínalo na biologickou rodinu těchto dětí, s kterou by se mělo pracovat na tom, aby se děti mohly vrátit zpět.

Bakalářská práce si klade za cíl ve své teoretické části přiblížit problematiku pěstounské péče obecně. V první části práce je zařazen historický exkurz do problematiky náhradní rodinné péče. Dále následuje kapitola popisující typy náhradní rodinné péče. Samostatná kapitola je věnována problematice pěstounské péče. Konkrétně jsou zde rozebrány její jednotlivé typy, právní úprava této problematiky a také sociální zabezpečení těchto rodin. Následuje popis procesu umístění dítěte do náhradní rodiny, zmíněna jsou rovněž úskalí při realizaci tohoto typu péče a v poslední kapitole práce lze nalézt oblast zabývající se péčí o pěstounské rodiny po přijetí dítěte.

V praktické části je cílem objasnit, jak pěstouni hodnotí systém péče o pěstounské rodiny v konkrétním regionu, a to na Pardubicku. Záměrem je také zjistit, jaký názor mají na tento systém neziskové organizace a státní instituce v regionu. Praktická část by kromě tohoto měla také přiblížit problémy, které rodiny při výkonu pěstounské péče zažívají. Součástí práce by měly být rovněž návrhy opatření, které vzejdou ze zjištěných informací.

2 Historický exkurz do problematiky náhradní rodinné péče

Stejně jako vše mělo svůj vývoj, tak také institut náhradní péče o opuštěné děti procházel v historii různými podobami.

2.1 Počátky péče o děti bez domova

Již v období lovečsko-sběračské společnosti byla poskytována solidarita spolu s podporou ve stavu nouze prostřednictvím rodiny a rodového společenství. S příchodem neolitické revoluce a vznikem městských států se začaly objevovat první zásahy státu do osudu lidí, kteří se neuměli sami uživit nebo se nacházeli v nouzi. Již v období dávného starověku jsou potom popsány případy sociálního zaopatřování (např. penze sirotkům po vojácích).¹

Co se týká období Antiky, z tohoto období nejsou dochovány žádné zprávy dokládající, že by existovala nějaká zařízení pro sirotky, chudé či hendikepované. Děti, které byly nechtěné, byly zabíjeny, popřípadě odloženy.²

Pokud se ve starém Římě narodilo dítě, položila jej porodní bába k nohám otce. Ten rozhodoval o tom, zda se dítě stane členem rodiny – tehdy ho zvedl ze země a položil do náruče matce. Pokud se naopak odvrátil, odsoudil jej tímto gestem k smrti. Ve starověké Spartě bylo dítě předloženo radě starších. Jestliže ho rada neshledala dostatečně zdravým, bylo svrhnuto do propasti. Avšak v Thébách (svobodné město podobné svým charakterem Spartě) bylo naopak zakázáno dítě zabít či pohodit. O dítěti mohl opět rozhodnout jen otec, ale jestliže dítě nechtěl, jeho povinností bylo nahlásit tuto skutečnost úřadu. Úřad následně nabízel takové dítě zájemcům, kteří by ho byli ochotni levně odkoupit.³

V antickém Řecku se nechtěné děti přímo nezabíjely, ale uplatňovala se praktika, kdy matka odložila dítě venku v hliněné nádobě. Takto odloženého

¹ MATOUŠEK a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 83 – 84.

² MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 26.

³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 11.

novorozence si mohl kdokoli vzít a vychovat ho. V opačném případě dítě zemřelo nedostatkem potravy a péče.⁴

O změnu postoje k dětem se zasloužily až zásady křesťanství, neboť ideálem křesťanství byla láska k bližnímu. Začínají se zakládat zvláštní útulky pro lidi s hendikepem a děti bez rodin (tzv. orfanotrofia - sirotčince).⁵

Historicky je doložen první nalezinec v Miláně, který byl založen roku 787. Úmrtnost dětí v nalezincích však dosahovala až 70 %. K tak vysoké úmrtnosti dětí přispívala nejen nedostatečná hygiena, nemoci, nedostatečná výživa, ale i psychické strádání.⁶

2.2 Vývoj náhradní rodinné péče v našich podmínkách

Ve středověku poskytovala u nás organizovanou pomoc potřebným církev. Tato péče se postupem času stala základem činnosti náboženských obcí řeholních řádů a jejich klášterů. Postupně byly při klášterech a kostelech budovány ústavy pro tyto potřebné, mezi něž patřili i sirotci. S koncem období středověku spolky nábožensky založených žen kromě jiného pečovaly také o odložené děti. Tyto ženy se nazývaly bekyně, přijímaly životní styl jeptišek a byly závislé pouze na darech donátorů.⁷

V 16. století se začínají zakládat sirotčince – ústavy pro výchovu opuštěných dětí. V této době je založen Vlašský špitál, kterému dalo vzniknout náboženské bratrstvo Vlachů na Malé Straně. Špitál zaopatřoval nejen staré a nemocné, ale také osiřelé děti.⁸

Až v roce 1762 byl zřízen státní sirotčinec, a to za vlády Marie Terezie. Po té vznikaly i další obdobné instituce. V roce 1883 již existovalo v Čechách 21 takovýchto institucí (veřejných i soukromých), ve kterých bylo umístěno 808 dětí. Nadále však byla v sirotčincích velká úmrtnost.⁹

⁴ MATOUŠEK a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 85.

⁵ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 26.

⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 13.

⁷ MATOUŠEK a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 111 – 113.

⁸ MATOUŠEK a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 113.

⁹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 13.

Za předchůdce pěstounské péče je považována instituce kojných. Placené kojné (následně také chůvy, opatrovnice a pěstounky) existovaly již v Antice, kde nabízely služby manželkám Patriciů. Instituce kojných se dochovala i ve středověku, kde kojné patřily spolu s chůvami ke služebnictvu. I v době osvícenství, kdy se začaly hromadně zřizovat nalezince, placené chůvy a kojné nadále existovaly.¹⁰

Vládním dekretem z roku 1788 bylo upuštěno od modelu výhradního společného opatření sirotků a nalezenců a byla umožněna pěstounská péče. Prikazovalo se, aby novorozeně bylo ponecháno matce nebo kojné do té doby, než se najde příležitost k jeho umístění ve venkovské péči. V této době také došlo ke zformulování zásad, kterými se museli pěstouni řídit. Tyto zásady byly vydány v knížce, kterou dostal každý pěstoun. Pěstouni museli mít vysvědčení způsobilosti ověřené obecním a farním úřadem a potvrzení od obecního nebo obvodního lékaře. (Lékař ověřoval fyzickou způsobilost rodiny, způsobilost pěstounky ke kojení a způsobilost obydlí.) Obecní a farní úřad naopak potvrzoval záchovalost, mravní způsobilost a dostatek příjmů rodiny. Pěstounkami se stávaly především ženy pocházející z chudších poměrů a za péči dostávaly každý měsíc odměnu. Pěstouni mohli dítě osm dní před dovršením šestého roku věku vrátit do nalezince nebo si ho nadále „bezplatně“ ponechat.

Obdobná doporučení byla vyžadována i u osvojení, ale nepřiliš striktně. Podle občanského zákoníku z roku 1811 se mohl stát osvojitelem pouze muž starší 50 let. (Novelou z roku 1914 bylo umožněno osvojení i ženou a došlo ke snížení věkové hranice na 40 let věku.)¹¹

V této době byly nalezince ještě stále přeplněné, avšak zájemců a uchazečů o tyto děti bylo málo. Co se týká osvojení, existovaly dvě skupiny osvojitelů – bezdětní zámožní manželé a dále pěstouni, kteří byli ochotni ponechat si dítě i po šestém roce věku.¹²

¹⁰ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 26.

¹¹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 13 – 15.

¹² MATĚJČEK, Z a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 20.

V období první republiky existovala pěstounská péče v několika variantách. První republika je nakloněna jak osvojení, tak pěstounské péči. Dětské domovy jsou budovány ne jako domovy pro dlouhodobý pobyt, ale mají více podobu domovů diagnostických a záchytných. Z těchto domovů odcházely děti do náhradní rodinné péče, popř. do zařízení pro „mládež úchylnou“. Dále byly zřizovány sirotčince s delším pobytem dětí, z kterých byly děti svěřovány do tzv. pěstounské péče nalezenecké. Při této formě bylo dítě svěřeno pěstounům nejprve do 10 let, poté do 16 let, po této době se dítě vracelo zpět do sirotčince.

Dále existovala tzv. státní pěstounská péče, kterou řídil a kontroloval úřad Okresní péče o mládež. Třetím typem byla pěstounská péče v „dětských koloniích“ – děti byly tímto úřadem svěřeny do rodin v jednom místě, popř. v jednom správním okrese. Úřad rodinám poskytoval pomoc a ochranu. Posledním typem pěstounské péče byla pěstounská péče realizovaná na základě dohody mezi rodiči a obyčejně příbuznými dítěte (ve většině případů se jednalo o prarodiče).¹³

V tomto období se začíná stále více zdůrazňovat blaho dítěte, jeho ochrana ústí v nepsaný celonárodní program první republiky.¹⁴

V době Protektorátu klesl počet dětí v „oficiální“ pěstounské péči. Existovaly však významné snahy jednotlivců v této oblasti. Například pomoc britského úředníka Nicholase Wintona, který pomáhal ohroženým dětem z židovských rodin tím, že jim zajišťoval pěstounskou péči ve Velké Británii. Po skončení války zaznamenala náhradní rodinná péče nový popud. Budoucí náhradní rodiče měli však spíše zájem o děti z dobrých vlasteneckých rodin, více o dívky než o chlapce.¹⁵

V roce 1950 dochází pod vlivem ideologie socialismu ke zrušení pěstounské péče. Možný je pouze jeden typ pěstounské péče, a to příbuzenská. Je však nutné splnit podmínku, že se rodiči a pěstouni dohodnou bez účasti soudu. Je hlášána

¹³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 15 - 16.

¹⁴ MATĚJČEK, Z a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 21.

¹⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 19.

výchova „kolektivem pro kolektiv“. To znamená, že děti se začaly umísťovat do kolektivních zařízení.¹⁶

V dubnu roku 1964 vstupuje v platnost zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Významný je v tom, že naopak upřednostňuje rodinnou výchovu před výchovou kolektivní a vyjadřuje důležitou zásadu „zájem dítěte především“. V roce 1963 dochází k obnovení pěstounské péče, která v tomto období byla a také dosud je chápána jako dlouhodobé řešení.

Počátky skupinové pěstounské péče sahají do roku 1969. 14. června 1969 se totiž konala ustavující členská schůze Sdružení přátel SOS dětské vesničky. Do devadesátých let pak byly vybudovány celkem tři SOS dětské vesničky. Do vesniček byly přijímány jak děti jednotlivě, tak sourozenecké skupiny. Následně přecházejí vesničky do správy národních výborů.

Za mezník v náhradní rodinné péči v ČR je považováno přijetí tzv. Haagské úmluvy, kdy bylo umožněno mezinárodní osvojení. U nás vstoupila Haagská úmluva v platnost 1. 6. 2000.¹⁷

3 Typy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je často definována jako „forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména osvojení (adopce) a pěstounská péče.“¹⁸

Centrálním orgánem státní správy pro oblast náhradní rodinné péče je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Na nižším stupni je náhradní rodinná péče zabezpečována krajskými úřady, pověřenými obcemi a obcemi v rámci přenesené i samostatné působnosti. V poslední fázi je o všech formách náhradní rodinné péče oprávněn rozhodnout pouze soud podle občanského soudního řádu.¹⁹

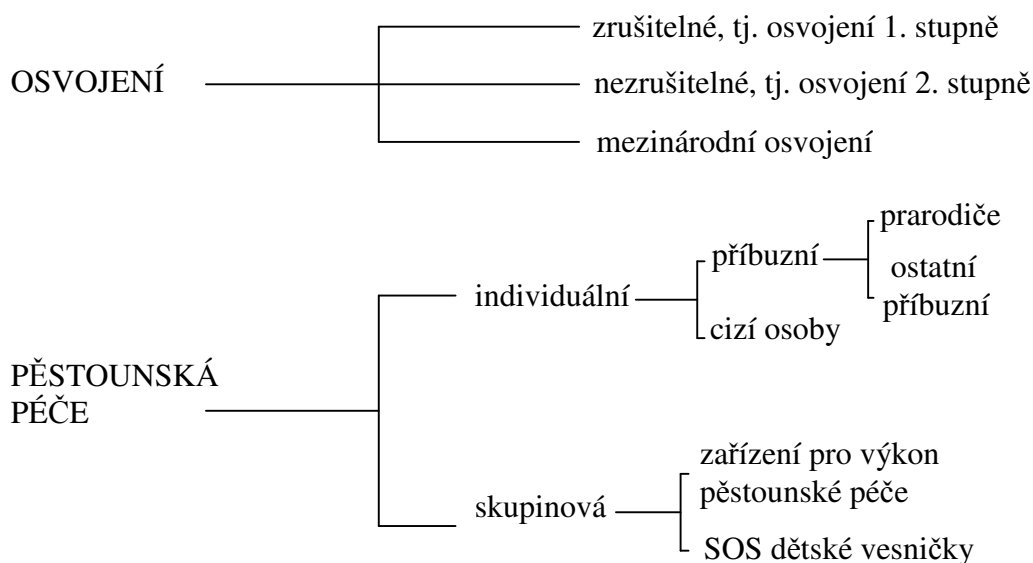
¹⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 20.

¹⁷ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 16 – 22.

¹⁸ srov. BUBLEOVÁ, V. BENEŠOVÁ, L. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001, s. 4.

¹⁹ Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby* [online]. [2007] [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php>>.

Náhradní rodinná péče zahrnuje několik typů:²⁰

3.1 Osvojení

Synonymum pro pojem osvojení je adopce. Po právní stránce je tato forma náhradní rodinné péče upravena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Způsob podávání žádostí, podmínky prověřování vhodných žadatelů, systém zprostředkování a kompetence orgánů sociálně právní ochrany při zprostředkování jsou vymezeny zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.²¹

Při osvojení náhradní rodiče nabývají stejná práva a plní totožné povinnosti jakoby byli rodiče biologičtí, stávají se zákonnými zástupci dítěte. Vztah mezi dítětem a rodiči je tedy totožný jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi, tedy příbuzenský, a to i s ostatními příbuznými osvojitelů. Naopak vzájemná práva a povinnosti mezi původní rodinou dítěte a dítětem zanikají.²²

Dle §§ 64 a 65 odst. 1 a 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, lze platně osvojit pouze dítě nezletilé, jestliže je to v jeho prospěch i v prospěch společnosti. Zákon dále stanoví podmínku, aby mezi osvojitelem a osvojencem byl přiměřený věkový rozdíl.

²⁰ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 13.

²¹ Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby* [online]. [2007] [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php>>.

²² BUBLEOVÁ, a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007, s. 10.

Zákon o rodině uvádí dvě základní formy osvojení:

- Osvojení I. stupně (prosté, zrušitelné) – zrušitelné se nazývá proto, že ho soud může z důležitých důvodů zrušit, a to na návrh osvojence nebo osvojitele.
- Osvojení II. stupně (nezrušitelné) – jestliže nabude rozhodnutí soudu právní moci, nelze osvojení jako akt zrušit. Znamená to, že rodičovská zodpovědnost osvojitelů k dítěti se stala trvalou a rovněž práva a povinnosti dítěte vůči osvojitelům jsou trvalá. Tento typ osvojení se chápe jako závažné a nezměnitelné rozhodnutí, které znamená zásadní důsledky v životě osvojitelů i osvojence a z tohoto důvodu lze tímto způsobem osvojit pouze dítě starší jednoho roku.²³

Osvojit dítě mohou manželé, jeden z manželů za předpokladu, že k tomu druhý manžel dá souhlas a nebo manžel (manželka) rodiče dítěte. Je však možné také osvojení dítěte osobou, která žije dlouhodobě bez partnera (jedná se o samožadatele (-ku)). Po osvojení zrušitelném i nezrušitelném získává dítě příjmení svých osvojitelů. Osvojit lze také dítě, které je osiřelé.

Aby bylo osvojení možné, platí důležitá podmínka – dítě musí být tzv. právně volné. To znamená, že lze osvojit pouze dítě, u kterého jeho rodiče (zákonní zástupci) písemně osvojení odsouhlasili. Tento souhlas je však možné udělit nejdříve po uplynutí 6 týdnů od narození dítěte. Rodiče mohou učinit tento akt buď před soudem a nebo před orgánem sociálně právní ochrany dětí na úřadech obcí s rozšířenou působností (městských úřadech, magistrátech). Rodiče dávají souhlas k osvojení k „neurčitým žadatelům“ (ti ještě nebyli vybráni) nebo mohou odsouhlasit osvojení i vzhledem ke konkrétním osobám, popř. tyto osoby mohou sami navrhnout. Jestliže nebyl dán souhlas s osvojením k určitým žadatelům, je na příslušném orgánu sociálně právní ochrany dětí, aby zajistil výběr žadatelů o osvojení. Tímto orgánem je spádový krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR či Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí. Je-li vedeno soudní řízení o osvojení, nemohou se biologičtí rodiče tohoto řízení zúčastnit.

²³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 42.

Kromě toho, že zákonní zástupci udělí souhlas k osvojení, je dále možné, aby se stalo dítě právně volným z důvodu dlouhodobého nezájmu o jeho osobu. Znamená to, že rodiče se o dítě, které nemají v péči dlouhodobě nezajímají (nenavštěvují ho, nezajímají se o informace o jeho zdravotním stavu, psychickém vývoji, o celkovém prospívání dítěte). Avšak je-li podán návrh na vyslovení nezájmu, mohou se rodiče jednání soudu zúčastnit a k tomuto návrhu se mohou vyjádřit.²⁴

Nastane-li situace nezájmu rodičů o dítě, rozlišují se následující typy:

- Žádný zájem (nezájem od narození dítěte) – tento typ nezájmu soud potvrdí za podmínky, jestliže se rodiče o dítě nezajímali okamžitě po narození (např. pokud matka opustila porodnici bez dítěte). Tento typ nezájmu musí trvat dva měsíce.
- Kvalifikovaný nezájem – aby soud mohl kvalifikovaný nezájem vyslovit, je nezbytné, aby se zákonní zástupci podstatně nezajímali o dítě a jeho vývoj po dobu nejméně šesti měsíců od jeho předání (odebrání) do péče jiné osoby nebo do zařízení, jež má k tomu pověření.²⁵

Existuje také osvojení mezinárodní, využívá se v případě, že se nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu dítěte. Osvojení dětí je možné z ciziny i do ciziny. Zde hraje důležitou roli Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně.²⁶ Institut mezinárodní osvojení je upraven Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (vypracováno a přijato Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého). Tato úmluva je platná i v České republice a společně se zákonem č. 359/1995 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je tak umožněn tento způsob osvojení.²⁷

²⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 43 - 44.

²⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 44.

²⁶ BUBLEOVÁ, a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007, s. 11.

²⁷ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007, s. 68.

3.2 Další formy náhradní rodinné péče

Do oblasti náhradní rodinné péče můžeme zahrnout také institut opatrovnictví, poručenství a svěření do péče jiné osoby než rodiče:

➤ Opatrovnictví

Tento pojem upravuje výše zmiňovaný zákon o rodině. Opatrovník je pověřen výkonem některých rodičovských práv a má také určité povinnosti k dítěti, není však jeho zákonným zástupcem. O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud vydáním usnesení, ve kterém vymezí rozsah práv a povinností k dítěti.²⁸

➤ Poručenství

Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte, avšak ze zákona mezi dítětem a poručníkem nevzniká takový vztah jako mezi rodičem a dítětem. Soud ustanovuje dítěti poručníka v určitých případech, a to při úmrtí rodičů dítěte, pokud byli rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, byl-li pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti a nemají-li způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje rozsah práv a povinností poručníka k dítěti v těchto oblastech: výchova, zastupování dítěte a správa majetku dítěte. Výkon funkce poručníka pravidelně kontroluje stát.²⁹

➤ Svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Dle § 45 odst. 1- 4 zákona o rodině: vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, určená osoba však musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte a se svěřením dítěte musí souhlasit. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost obvykle příbuznému dítěte. Svěřit dítě lze i do společné výchovy manželů. Při rozhodnutí o svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti.

²⁸ BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001, s. 8.

²⁹ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 17 – 18.

3.3 Hostitelská péče

V praxi se lze setkat ještě s dalším pojmem, který však zákon o rodině ani výše zmiňovaný zákon o sociálně právní ochraně dětí (zákon o SPOD) nezná, jedná se o tzv. hostitelskou péči. Hostitelská péče se využívá v případech, kdy osvojení dítěte není možné a ani se pro něj dosud nenalezli vhodní pěstouni, popř. pokud děti (obvykle starší) s umístěním do pěstounské péče nesouhlasí anebo uskutečnění pěstounské péče není vhodné z jiných důvodů.

Takové dítě tedy zůstává v ústavním zařízení a je mu umožněno některé dny (víkendy, svátky, část prázdnin) strávit v rodině, která má zájem dětem pomáhat právě tímto způsobem. Děti samozřejmě nemusí navštěvovat pouze jim cizí osoby, ale také svoje příbuzné.

K těmto návštěvám dává svolení pouze ředitel ústavního zařízení, do kterého bylo dítě umístěno. Zákon o SPOD však ústavnímu zařízení stanovuje podmínku, aby povolení návštěvy u dítěte konzultoval s příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností. Pokud tedy tento orgán nevydá doporučení, není možné, aby dítě bylo na pobyt uvolněno.

Samotní zájemci o tuto péči nepodávají standardní žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče, rovněž tedy ani krajský úřad nevydává správní rozhodnutí. Svoji úlohu zde však má psycholog krajského úřadu, který se vyjadřuje k předpokladům zájemců pro výkon tohoto typu péče. Za tímto účelem psycholog provádí odborné vyšetření. Poté úřad obce s rozšířenou působností rozhodne, zda řediteli příslušného ústavního zařízení návštěvy dítěte povolí či nikoliv. Hostitelskou péči samotní odborníci na náhradní rodinnou péči pojmají jako její přirozenou součást. Svými charakteristikami se více podobá pěstounské péči než osvojení.³⁰

³⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 65 - 66.

4 Charakteristika pěstounské péče

Slovo pěstounství má svůj původ u slovesa „pěstovat“. Pěstounskou péčí lze tedy přirovnat k pěstování rostlinky. Pěstuje-li člověk rostlinu znamená to, že ji „nechává růst“ – odstraňuje plevel, zalévá ji, umožňuje jí přístup ke světlu. Pěstovat tedy neznamená násilně vytahovat rostlinku za stonek proto, aby rychleji rostla. A tak také pěstoun ponechává dítěti určitou svobodu a napomáhá mu k rozvoji, aniž by chtěl násilně urychlovat jeho tempo. I když to může být mnohdy nesnadné.³¹

Pěstouni na rozdíl od adoptivních rodičů nepřijímají dítě plně za své. Mohou mít k němu tedy poněkud volnější citové pouto. Avšak co se týká porozumění jeho individualitě, jsou na tom stejně jako osvojitelé. Náhradní rodiče mají k dítěti zpravidla vřelý rodičovský vztah, ale ne geneticky podmíněný. Tento citový vztah může usnadnit cestu k porozumění dítěti, ale pokud je přepjatý, může být naopak na překážku.³²

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče buď jedné fyzické osoby nebo do společné pěstounské péče manželů. Hlavní roli z právního hlediska zde hraje zájem dítěte. Pěstoun musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. V případě pěstounské péče nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny jako je tomu u osvojení, pěstouni rovněž nejsou zákonní zástupci dítěte.

Na rozdíl od osvojitelů má pěstoun právo zastupovat dítě jen v běžných záležitostech. Pakliže má být rozhodnuto o záležitosti nikoli běžné, musí se žádat souhlas zákonného zástupce dítěte. (Taková situace nastává například v případě vyřízení cestovního dokladu pro dítě.) Pěstoun je povinen o dítě pečovat osobně.

Pěstounská péče vzniká opět rozhodnutím soudu, o jejím zrušení tedy rozhoduje také soud. Dítěti svěřenému do pěstounské péče zůstává původní příjmení. Zdůrazňuje se, že je-li dítě ve věku, kdy je schopno posoudit dosah svého svěřením do pěstounské péče, přihlíží se také k jeho vyjádření k pěstounské péči. Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte. Kromě toho může být zrušena soudem z velmi závažných důvodů, ale i na návrh pěstouna.³³

³¹ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 24.

³² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevládní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 67.

³³ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 16 - 17.

4.1 Typy pěstounské péče

V případě pěstounské péče se rozlišují tyto typy:

1) Individuální pěstounská péče

Je to péče probíhající v běžném rodinném prostředí. Rodina však nemusí být úplná, pěstounem může být jednotlivec i manželský pár.³⁴

Od „klasické“ pěstounské péče je v praxi vymežována tzv. příbuzenská pěstounská péče. Pěstouny jsou při této formě především prarodiče, v menší míře také strýcové, tety, sourozenci i vzdálenější příbuzní dítěte.³⁵

2) Skupinová pěstounská péče

Tento typ péče se uplatňuje v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Zařízení se obvykle zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách, které jsou zřizovatelem vybaveny jako byt, kde se počítá s rodinou s větším počtem dětí. Následně je uzavřena mezi zřizovatelem a pěstounem dohoda o výkonu pěstounské péče (v písemné formě), ze které vyplývají vzájemná práva a povinnosti.³⁶

Jako skupinová pěstounská péče jsou realizovány tzv. SOS dětské vesničky. Zde nežije pěstounský pár, ale pouze matka-pěstounka, která je pověřena pěstounskou péčí. Rodina žije v samostatném domku ve vesničce, kde je těchto domků několik.³⁷ Ženy starající se o děti mají statut pěstunek, musí také projít obvyklým psychologickým vyšetřením stejně jako ostatní žadatelé o zprostředkování náhradní rodinné péče. Ve vesničkách pracuje psycholog, který se věnuje jak práci s pěstunkami, tak s dětmi. Součástí jeho práce je účast na rozhodování o přijetí dítěte do vesničky.³⁸

³⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 51.

³⁵ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007, s. 48.

³⁶ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007, s. 74.

³⁷ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 16 – 17.

³⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 51.

Pěstounská péče v SOS dětských vesničkách je však často podrobována kritice. Ta se týká především absence mužského vzoru pro děti, neboť je nepřijatelné, aby s pěstounkou žil její partner nebo přítel. Rovněž se kritika často týká toho, že SOS dětské vesničky vytvářejí nepřirozené prostředí pro děti a děti žijí v izolaci.

3) Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (někdy označována jako profesionální pěstounská péče) je poměrně novou formou pěstounské péče, neboť byla zavedena do náhradní rodinné péče teprve 1. 6. 2006, a to novelou zákona č. 359/1995 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Smyslem této formy je zabezpečení péče pokud rodiče dítěte nemohou dočasně vykonávat své rodičovské povinnosti, tedy ani o dítě soustavně pečovat. Tento typ pěstounské péče se využívá také tehdy, jestliže se pro dítě teprve zajišťuje dlouhodobější řešení – tedy „klasická“ pěstounská péče či osvojení.³⁹

Konkrétně je to stanoveno v § 45a odst.2 zákona o rodině:

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu, a to na

- a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a dát souhlas rodiče s osvojením, nebo
- c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 68).

Tato péče si klade za cíl pomoci dětem a mladým lidem překonat období, kdy se rozhoduje o jejich dalším osudu, dát rodičům dostatek prostoru pro vyřešení jejich svízelné situace, dalším cílem je diagnostika, terapie a rovněž prognóza dalšího vývoje dítěte.⁴⁰

³⁹ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007, s. 54.

⁴⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 54.

Pěstounská péče na přechodnou dobu nese v porovnání s dalšími typy náhradní rodinné péče určitá specifika: dítě je umísťováno se souhlasem svých biologických rodičů, dochází ke spolupráci s biologickou rodinou dítěte, je zachována eventualita návratu dítěte do rodiny.⁴¹

V koncepci pěstounské péče na přechodnou dobu je tento typ péče určen následujícím skupinám dětí:

- děti mající svou vlastní biologickou rodinu, popř. alespoň jednoho z rodičů (ti však nejsou dočasně schopni o dítě pečovat, a to ze závažných důvodů),
- děti, které se narodily mladým, nezralým matkám – ty nejsou prozatím schopny o dítě pečovat,
- děti matek závislých na drogách, které potřebují určitou dobu na doléčení,
- (u těchto dvou posledních skupin se počítá s realizací společné pěstounské péče o dítě a jeho matku),
- děti vyrůstající v rodině, která je dlouhodobě dysfunkční (případy psychického strádání, domácí násilí, apod.),
- děti, jejichž rodič či rodiče vykonávají trest odnětí svobody a z tohoto důvodu je rodina dlouhodobě a vážně ohrožena,
- vážně nemocné děti, jejichž nemoc se vyskytla náhle, a jejich rodina z toho vyplývající zátěž dočasně není schopna zvládnout,
- děti s masivními a déletrvajícími poruchami chování (také děti s disharmonickým vývojem osobnosti, děti – uživatelé drog, apod.),
- děti, které se vrátily z neúspěšné formy náhradní rodinné péče.⁴²

Je jisté, že tento typ péče klade na pěstouny nemalé nároky, neboť „...adepti na přechodné pěstounství musejí být schopni vnitřně, ale stejně tak i směrem k přechodně umístěnému dítěti zvládnout určitou rozštěpenost, ambivalenci ve vytváření vzájemné citové vazby.“⁴³

⁴¹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 54.

⁴² GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 54 – 58.

⁴³ srov. GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 60.

4.2 Právní úprava pěstounské péče

Podmínky a specifika pěstounské péče se odrážejí v řadě zákonů, mezi ně patří tyto dva nejvýznamnější:

- Zákon č. 359/1995 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, o zařízení pro výkon pěstounské péče), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,

Další významné zákony jsou tyto:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (zde jsou upraveny dávky pěstounské péče),
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,

- Zákon č. 20/1966 Sb., o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,
- Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákoník práce č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁴

4.3 Sociální zabezpečení rodin s dětmi v pěstounské péči

4.3.1 Dávky pěstounské péče ze systému státní sociální podpory

Dávky z tohoto systému jsou určeny na potřeby spojené s péčí o dítě, o které se rodiče nemohou nebo nechtějí starat a které je svěřené do pěstounské péče. Pěstounům a dítěti svěřenému do pěstounské péče může rovněž vzniknout nárok i na další dávky ze systému státní sociální podpory, např. na rodičovský příspěvek, přídavek na dítě atd., kromě sociálního příplatku.

Dávky pěstounské péče jsou tyto: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla.⁴⁵

1) Příspěvek při převzetí dítěte

⁴⁴ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cít, 2007, s. 59 – 63 – 64.

⁴⁵ MPSV.CZ : Státní sociální podpora [online]. [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

Tato dávka je ze systému státní sociální podpory vyplácena jednorázově. Jejím účelem je přispět na vzniklé náklady v souvislosti s příchodem dítěte do náhradní rodiny. Výše podpory je stanovena pevnou částkou vzhledem k věku dítěte.⁴⁶

2) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na dávku má dítě svěřené do pěstounské péče a po jejím skončení nejdéle do 26 let, platí podmínka, aby dítě zůstalo nezaopatřené a ve společné domácnosti s bývalým pěstounem. Výše příspěvku na úhradu potřeb nezaopatřeného dítěte činí 2,3násobek životního minima dítěte. Příspěvek zohledňuje také zdravotní postižení dítěte a v tomto případě se zvyšuje.⁴⁷

3) Odměna pěstouna

Dávka vyjadřuje určité společenské uznání osobám pečujícím o cizí dítě v pěstounské péči. Výše dávky je stanovena ve výši částky životního minima jednotlivce za každé dítě svěřené do péče. Avšak pečuje-li pěstoun alespoň o tři svěřené děti nebo o jedno svěřené dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II., III., IV., činí odměna pěstouna 5,5násobek životního minima jednotlivce, za každé další svěřené dítě se odměna zvyšuje.⁴⁸

4) Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Tato dávka náleží pouze pěstounovi, který má do pěstounské péče svěřeny nejméně čtyři děti. Pro nárok na dávku musí být splněna ještě jedna podmínka, a to, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výtěžnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, příspěvek však nepřesáhne částku 100 000 Kč.⁴⁹

⁴⁶ MPSV.CZ : Státní sociální podpora [online]. [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

⁴⁷ MPSV.CZ : Státní sociální podpora [online]. [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

⁴⁸ MPSV.CZ : Státní sociální podpora [online]. [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

⁴⁹ MPSV.CZ : Státní sociální podpora [online]. [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

4.3.2 Sociální pojištění

Důchodové pojištění

Problematiku důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu stanovuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Pro oblast pěstounské péče je důležité, že mezi pojištěné osoby patří také pěstouni vykonávající pěstounskou péči v zařízení pěstounské péče, nebo pěstouni, kterým je vyplácena odměna náležející pěstounovi (§ 5 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění).⁵⁰

Nemocenské pojištění

Problematiku nemocenského pojištění upravuje zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon považuje pro účely nemocenského pojištění za zaměstnance také pěstouny, kteří vykonávají pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče (§ 44 až 47 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů) nebo kterým je za výkon pěstounské péče vyplácena odměna náležející pěstounovi.⁵¹

Další nároky rodiny

Členové rodiny mají samozřejmě právo žádat i další dávky a příspěvky, pokud splní podmínky, které stanoví jednotlivé zákony, např.:

- pomoc v hmotné nouzi podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi;
- poskytování dávek sociální péče pro osoby se zdravotním postižením dle vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů;

⁵⁰ Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby* [online]. [2007] [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php>>.

⁵¹ Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby* [online]. [2007] [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php>>.

- sociální služby a příspěvek na péči podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.⁵²

4.4 Děti vhodné do pěstounské péče

Jedná se v první řadě o děti, které jsou sociálně osiřelé a vyžadují trvalou individuální péči včetně dlouhodobé výchovy v rodině. Patří sem děti, které mají zdravotní či psychomotorické obtíže, dále se jedná o děti starší, skupiny sourozenců nebo o děti jiného etnika. Avšak do pěstounské péče spadají také děti, u kterých brání osvojení právní překážky (nesouhlas rodičů – tehdy probíhá řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče za účasti jeho rodičů). (Avšak jsou-li všechny podklady pro to, aby proběhlo řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti, může toto řízení předcházet řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče. Tak se může dítě stát právně volným z důvodu dlouhodobého nezájmu rodičů.. A toto řízení poté probíhá již bez účasti biologických rodičů.)

Přijetí dítěte jiného etnika či takového, které trpí určitým postižením, klade na pěstouny velké nároky. U pěstounů je nezbytná velká trpělivost a odhodlání zvládat překážky, které se mohou objevit jak ze strany dítěte, tak ze strany jeho původní rodiny. Budoucí pěstouni by měli být informováni o zdravotním a psychickém stavu dítěte, o jeho sociálním původu i jeho sociálně-právní situaci.

Pokud dítě přichází z původní rodiny, je v praxi běžné, že dítě není ihned umístěováno do rodiny nové, ale dává se přednost tomu, aby nějaký čas trávilo v citově neutrálním prostředí (diagnostický ústav, dětský domov, apod.). Při tomto pobytu dítě teprve postupně navazuje kontakt s novou rodinou, který často předchází trvalému umístění dítěte v rodině.⁵³

Do pěstounské rodiny jsou tedy děti svěřovány:

- z kojeneckých ústavů,
- z dětských domovů či jiných ústavů,
- z azylových domů,
- z původní rodiny,

⁵² Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby* [online]. [2007] [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php>>.

⁵³ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 19 - 20.

- ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.⁵⁴

Případy, kdy se do náhradní rodinné péče dostávají děti skutečně osiřelé (ztratili jednoho nebo oba rodiče) jsou spíše ojedinělé. Častěji se lze setkat se sociálně osiřelými dětmi, které jednoho nebo oba rodiče mají, ti se však o své děti nemohou starat (případně nechtějí nebo se neumějí starat).⁵⁵

4.5 Proces umístování dítěte do pěstounské rodiny

4.5.1 Období vlastního rozhodnutí

Budoucím pěstounům, stejně tak, jako budoucím osvojitelům, je odborníky doporučováno, aby svůj úmysl přijmout dítě pečlivě zvážili. Doporučuje se, aby o svém úmyslu hovořili obzvláště v širší rodině. Je to důležité proto, aby bylo dítě těmito budoucími příbuznými přijato zcela za své. Nastávající náhradní rodiče by se měli zamyslet nad svým životem a zodpovědět si důležité otázky, které jim pomohou dobře zvážit jejich záměr (například: mám dost fyzických a duševních sil, abych dítě vychoval/a; dovedu si představit, co obnáší výchova dítěte; jsem opravdu schopen/na věnovat se plně dítěti, apod.).⁵⁶

4.5.2 Období posuzování budoucích pěstounů

O pěstounskou péči může požádat jednotlivec i manželský pár. Žadatelé o pěstounskou péči musí nejprve navštívit obecní úřad obce s rozšířenou působností, konkrétně oddělení sociálně-právní ochrany dětí v místě trvalého bydliště. Na tomto oddělení budou jednat se sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči, která je zároveň bude provázet celým procesem, který bude následovat.⁵⁷

Sociální pracovníce se žadateli povede rozhovor, jež se týká důvodů a motivace rozhodnutí. Dále pracovníci zajímají představy o dítěti, např. věk

⁵⁴ BUBLEOVÁ, a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007, s. 14.

⁵⁵ BUBLEOVÁ, a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007, s. 14.

⁵⁶ BUBLEOVÁ, V, BENEŠOVÁ, V. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001, s. 12.

⁵⁷ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 153.

dítěte, pohlaví, ochota přijmout dítě odlišné barvy pleti, apod. Během rozhovoru rovněž pracovnice sděluje informace o potřebných náležitostech k podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli či pěstouny a zprostředkování náhradní rodinné péče. Žadatelům je také předán formulář této žádosti.⁵⁸

Dalším krokem, který žadatelé učiní, je podání žádosti obsahující osobní údaje včetně životopisu a fotografií. Žadatelé předkládají občanský průkaz, rodný list, oddací list, potvrzení o zdravotním stavu, potvrzení o finanční situaci, hodnocení ze zaměstnání. Toto vše se stává součástí spisové dokumentace žadatelů o náhradní rodinnou péči. Kromě těchto náležitostí obsahuje spis ještě další údaje:

- opis trestního rejstříku;
- zprávu o sociálních poměrech žadatelů, kterou vytváří sociální pracovnice (za tímto účelem navštíví sociální pracovnice žadatele v místě jejich bydliště, aby zjistila podmínky, ve kterých žijí);
- písemný souhlas, aby orgán sociálně-právní ochrany, zprostředkující pěstounskou péči mohl zjišťovat i jiné nezbytné informace pro zprostředkování. Souhlas opravňuje průběžně ověřovat rozhodné skutečnosti, které jsou ve spisové dokumentaci uvedeny;
- písemný souhlas s tím, že se žadatelé zúčastní přípravy fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny;
- vyjádření obecního úřadu k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.⁵⁹

Spisová dokumentace žadatelů se postupuje z obecního úřadu s rozšířenou působností na příslušný krajský úřad (v Praze Magistrát). Spis může být předán na krajský úřad až tehdy, pokud jsou shromážděny a zpracovány veškeré potřebné informace. Na krajském úřadu, magistrátu či Ministerstvu práce a sociálních věcí (MPSV) probíhá zprostředkování náhradní rodinné péče. Na těchto místech

⁵⁸ BUBLEOVÁ, V, BENEŠOVÁ, V. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001, s. 14.

⁵⁹ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 153 – 154.

se tedy nacházejí jednak žádosti žadatelů, jednak dokumentace dětí vhodných pro svěření do náhradní rodinné péče.

Samotné párování náhradních rodičů a dětí provádí skupina odborníků (poradní sbor). Existuje také poradní sbor při MPSV pro děti a žadatele, kteří se dostanou do jeho evidence.⁶⁰

Krajský úřad má za úkol provést posouzení zdravotního stavu žadatelů posudkovým lékařem a následně pro žadatele zajistit absolvování přípravy na přijetí dítěte. Žadatelé také projdou psychologickým vyšetřením, jehož účelem je posouzení vhodnosti žadatelů a jejich předpokladů k přijetí dítěte se specifickými potřebami.⁶¹

První částí psychologického posouzení je rozhovor se žadatelem. Jedním z cílů rozhovoru je získání anamnestických údajů, zjišťují se požadavky žadatelů vzhledem k dítěti. Žadatelům je rovněž dán prostor pro jejich dotazy týkající se problematiky náhradní rodinné péče. Pro rozhovor neplatí žádné časové omezení.

Druhou částí psychologického posouzení je vlastní psychologické vyšetření. Vyšetření je zacíleno především na strukturu osobnosti žadatelů. Za tímto účelem žadatelé vyplňují testy, ve kterých odpovídají na příslušné otázky. Předkládané otázky nejsou složité, pro žadatele však může být náročnější jejich množství. Uvádí se, že tyto testy trvají přibližně dvě hodiny, avšak pro jejich vypracování není stanoven časový limit. Intelektové testy se zpravidla nezařazují, jejich zařazení závisí zcela na vůli psychologa, který vyšetření provádí. Závěry z tohoto vyšetření se stávají součástí zprávy z psychologického posouzení psychologa krajského úřadu či magistrátu. Nakonec psycholog rozhodne o tom, zda je nutné ještě další setkání či nikoliv.⁶²

4.5.3 Přípravný kurz pro žadatele

Cílem tohoto kurzu je předat žadatelům nezbytné informace o specifických otázkách náhradní rodinné péče, dále zprostředkovat informace o dětech, které

⁶⁰ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 155

⁶¹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 79.

⁶² KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 155.

nemohou žít ve vlastní rodině a v neposlední řadě poskytnout žadatelům náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. Budoucí náhradní rodiče mají během tohoto kurzu možnost hovořit jak s odborníky, tak s pěstouny i osvojiteli. Jednotlivé části kurzu mají podobu přednášek, skupinových diskusí a výcvikových seminářů. Sami žadatelé si účast na přípravě neplatí, hradí si pouze dopravu, stravování a ubytování.⁶³ Během této přípravy dochází také k získávání informací o žadatelích, jejich chování a prožívání. Tyto získané informace jsou následně vyhodnoceny ve vztahu k případnému přijetí dítěte.⁶⁴

4.5.4 Zprostředkování náhradní rodinné péče

Pokud žadatelé s úspěchem projdou odborným posouzením krajským úřadem, obdrží správní rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny (v případě osvojení obdrží rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli, pokud podávali žadatelé zdvojenou žádost, je jim doručeno rozhodnutí o zařazení do obou evidencí).

V případě, že krajský úřad vydá rozhodnutí o nezařazení do evidence (evidencí) vhodných žadatelů, mají žadatelé možnost podat odvolání. Toto odvolání je možné podat do 15 dnů od obdržení rozhodnutí, a to k Ministerstvu práce a sociálních věcí. Ministerstvo následně provede prošetření skutečností a na základě těchto zjištění může rozhodnutí krajského úřadu potvrdit nebo rozhodne o tom, že žadatelé budou do evidence vhodných uchazečů o zprostředkování náhradní rodinné péče začleněni.⁶⁵

Po zařazení do této evidence musí žadatelé čekat na nabídku konkrétního dítěte. Toto je obvykle nejdelší etapa celého procesu. Není stanovena žádná čekací doba na dítě, vychází se z toho, že se nehledá vhodné dítě pro rodiče, ale nejvhodnější rodina pro dítě. Uplatňuje se zásada „zájem dítěte především“. Čekací dobu přirozeně ovlivňují nároky žadatelů na dítě, ale rovněž region,

⁶³ BUBLEOVÁ, V, BENEŠOVÁ, V. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001, s. 14 – 15.

⁶⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 84.

⁶⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 84.

ve kterém mají žadatelé trvalé bydliště. Profesionálové v oblasti náhradní rodinné péče jsou však toho názoru, že celkové čekání na dítě od podání žádosti po jeho převzetí by mělo trvat alespoň devět měsíců.⁶⁶ „To je zkrátka minimální přirozená doba, po kterou se připravujeme na rodičovství, doba, ve které jsme již „v očekávání“, ale potřebujeme si během těch měsíců čekání na jeho narození (z našeho pohledu se vůbec nemusí krýt se zrozením fyzickým) zažít ty rozporuplné pocity nedočkavosti, radosti naděje, pyšného sebevědomí, ale zároveň i určité nejistoty plynoucích z nadcházející nové role a přemýšlení o svých rodičovských kompetencích, jinak řečeno přípravy na nutnost zdravě „ustát a obstát.“⁶⁷

Žadatelé by měli vždy být informováni o tom, že také nemusí dojít k uspokojení jejich žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče. Jestliže tedy není krajským úřadem náhradní rodinná péče zprostředkována do 3 let od jejich zařazení do evidence, postupuje krajský úřad kopie nezbytných údajů Ministerstvu práce a sociálních věcí. Pokud ani ministerstvo po dobu dalších 6 měsíců nezprostředkuje náhradní rodinnou péči, předává kopie dokladů Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně. Doklady mohou být zprostředkovány tomuto úřadu pouze v případě písemného souhlasu žadatelů (žadatelé toto podepisují již při podávání žádosti u obce s rozšířenou působností). Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se snaží zprostředkovat náhradní rodinnou péči v cizině.⁶⁸

O výběru žadatelů rozhodují již výše zmiňované poradní sbory na jednotlivých krajích. Poradní sbor je poradním orgánem kraje a doporučuje, kterým nejvhodnějším žadatelům by mělo být projednávané dítě k převzetí do náhradní rodinné péče nabídnuto. Poradní sbor je sestaven z odborníků v oblasti sociálně právní ochrany. Členy jsou zejména profesionálové z okruhu pediatrie, psychologie, pedagogiky, dále jsou zde zástupci školských,

⁶⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 84 – 85.

⁶⁷ Srov. GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 85.

⁶⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 86.

zdravotnických či sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnanci krajského úřadu a obecního úřadu obcí s rozšířenou působností na úseku sociálně právní ochrany.⁶⁹

4.5.5 Přijetí dítěte náhradní rodinou

Po usnesení poradního sboru, je kontaktována sociální pracovníce (na obci s rozšířenou působností) vybraných žadatelů. Pracovnice následně vyzve žadatele, aby se dostavili na krajský úřad, kde budou obeznámeni se všemi dostupnými informacemi o dítěti a rovněž si mohou prohlédnout barevné foto dítěte. Poté se mají žadatelé možnost rozhodnout, zda dítě navštíví. Za tímto účelem obdrží od krajského pracoviště (ministerstva) potvrzení v písemné podobě, které se označuje jako „oznámení o vhodnosti“. Oznámení žadatelům umožňuje, aby jim příslušné dětské zařízení poskytlo osobní setkání s dítětem. Délka seznamování žadatelů s dítětem závisí v první řadě na tempu a kvalitě vzájemného sblížení dítěte s žadateli.⁷⁰

U menších dětí je také žádoucí, aby budoucí náhradní rodiče strávili určitou dobu v zařízení, ze kterého dítě přichází, aby se naučili starat o dítě podle jeho specifických potřeb, ale i věku.⁷¹

Přijetí dítěte do náhradní rodiny je velkým zásahem jak do života dětí, tak do života náhradní rodiny. Zákon proto určuje nezbytnou dobu nejméně tři měsíců před rozhodnutím soudu, je to tzv. předpěstounská péče. Tato doba má sloužit k adaptaci dítěte a žadatelů na nově vzniklou situaci. V tomto čase je tak možné zjistit, jaké jsou předpoklady pro vytvoření úspěšného vztahu mezi dítětem a rodinou.⁷²

Ode dne obdržení „oznámení o vhodnosti“ mají tedy žadatelé 30 dnů na to, aby na obci s rozšířenou působností požádali o svěřeni dítěte do „předpěstounské“ péče. V případě předpěstounské péče jsou biologičtí rodiče dítěte účastníky řízení

⁶⁹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 88.

⁷⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 93 – 95.

⁷¹ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 155 – 156.

⁷² MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 26 – 27.

a je jim dána možnost se ke svěření dítěte vyslovit. Před samotným umístěním dítěte do rodiny se musí setrvat, zda a jak se rodiče vyjádří, popřípadě až krajský úřad rozhodne o jejich odvolání.⁷³

Po této době dojde k vyřizování soudních záležitostí. Sociální pracovník v místě bydliště žadatelů podává návrh na svěření dítěte do pěstounské péče k soudu, který o svěření dítěte rozhodne.⁷⁴

Soud si za tímto účelem vyžádá zprávu od pracovníka z příslušného orgánu sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností, který rodinu v období předpěstounské péče navštěvuje a dále zprávu psychologa. Následně soud rozhodne o svěření dítěte do pěstounské péče a tímto proces zprostředkování končí. Orgán sociálně právní ochrany z obce s rozšířenou působností však pěstounské rodiny pravidelně navštěvuje i po ukončení zprostředkování, a to až do doby ukončení péče o dítě.⁷⁵

4.6 Úskalí při realizaci PP

Děti žijící v náhradních rodinách se potýkají s řadou problémů. V drtivě většině přicházejí do rodin z ústavního prostředí nebo z více či méně narušeného rodinného prostředí. Ve svém životě se dostaly do situací, které nejsou úplně běžné nebo musely čelit různým problémům. Toto vše se následně může projevat v jejich chování nebo prožívání.⁷⁶

4.6.1 Biologická rodina dítěte

Děti musely opustit rodinu, ve které vyrůstaly, a mohou toužit po tom, že se do ní opět vrátí, pokud svoji vlastní minulost neznají, touží vědět, odkud přišly a jací jsou nebo byli jejich rodiče. V neposlední řadě se na nich může podepsat psychická deprivace a s jejími následky musí pěstouni počítat.

⁷³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 96.

⁷⁴ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 26 – 27.

⁷⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 96 – 97.

⁷⁶ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 30.

Budoucí pěstouni by si měli být vědomi toho, že přijetí dítěte do pěstounské péče není totožné s osvojením. Děti často mají svoji vlastní biologickou rodinu, v které nemohou žít, avšak touží být s jejími členy v kontaktu.

V situaci styku s vlastní rodinou dítěte se zdůrazňuje, aby pěstouni vždy jednali v zájmu dítěte. V případě nevhodných zásahů ze strany vlastních rodičů je důležité dát dítěti najevo, že za ním pěstouni stojí. Je také možné obrátit se na soud s žádostí o zbavení nebo omezení rodičovské zodpovědnosti u biologických rodičů. V případě, kdy se vlastní rodiče k dítěti chovali špatně, je důležité jejich špatné jednání označit jako špatné. Avšak přitom se musí dbát na to, aby dítě cítilo, že ono samo s tím nemá nic společného. Dítě by mělo pochopit důvody, které jeho rodiče k jejich chování vedlo.

Pěstouni by také neměli zapomínat na fakt, že téměř všechny děti mají své sourozence. Pokud pěstouni zjistí, že sourozenci přijatého dítěte jsou někde v pěstounské rodině a děti si na sebe pamatují, je pro dítě přínosné se s onou rodinou spojit. Tak mohou tyto děti spolu prožít například část prázdnin, mohou se vzájemně navštěvovat. I zde platí, že v případě nevhodných zásahů ze strany sourozenců (vysmívání se, vyhrožování) je důležité, aby dítě pocítilo oporu nové rodiny. A dítěti také vysvětlit důvody počínání jeho sourozenců.⁷⁷

Dítě bude chtít dříve či později vědět o své rodině co nejvíce. Jestliže nemůže být v kontaktu se svými rodiči, může udržovat styky s širší rodinou. Především prarodiče mají často dítěti co nabídnout, například vyprávění o jeho dřívějším životě.⁷⁸

4.6.2 Identita dítěte

Je důležité nejprve vysvětlit samotný pojem identita, ta se v současnosti vymezuje s ohledem na tyto tři životní oblasti:

Jako hluboký pocit vlastní totožnosti, který je založen na zkušenosti, na prožívání vlastní kontinuity, vlastního pokračování a trvání v čase.

Jako ztotožnění jedince s jeho životními rolmi.

⁷⁷ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 116 – 119.

⁷⁸ ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 98.

Jako prožívání přináležitosti, příslušnosti k určité skupině.⁷⁹

Ne každé dítě v náhradní rodině zná své kořeny a může být v kontaktu se svou biologickou rodinou, avšak přesto ho zajímá kdo jsou „jeho lidé“.

K identitě každého dítěte samozřejmě náleží jeho vztah ke svým biologickým rodičům. Jestliže o nich dostane jen negativní informace, přirozeně si může vytvořit i negativní mínění o sobě a jeho pocit vlastní hodnoty bude narušený. Dítěti by mělo být umožněno, aby se dozvíдалo o své minulosti. Jestliže veškeré souvislosti s minulostí a rodiči dítěte budou pěstouni považovat za přirozené, tak také dítě je tak přijme a zvládne i negativní reakci okolí v této souvislosti.⁸⁰

Děti však pátrají po svém původu a minulosti z nejrůznějších důvodů, například chtějí získat údaje o zdravotním stavu svých rodičů, ale také se zajímají o informace genetického rázu. Někdy jsou však hnáni touhou navázat pouto se svou minulostí a hlavně s minulostí rodiny.⁸¹

Právě věk dospívání bývá obdobím, ve kterém vznikají největší konflikty mezi dětmi a rodiči. Vynořuje se otázka po své osobní identitě. Dítě se ptá, zda je přijatým a milovaným dítětem, nebo naopak odmítnutým a odvrženým. Platí, že přijme-li pěstoun identitu pěstouna, nebude mít přijaté dítě větší problémy s tím, aby přijalo svou identitu přijatého dítěte.⁸²

4.6.3 Psychická deprivace

Jako psychická deprivace je označován stav vznikající tehdy, jestliže nejsou uspokojovány základní psychické potřeby v určité míře a po určitou dobu. Do psychických potřeb jsou zahrnovány potřeba přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě, potřeby citové a emoční, sociální potřeby a potřeba sdílet s někým společnou otevřenou budoucnost. Tyto potřeby však nemůže zajistit ústavní prostředí ani rodina, ve které jsou děti obětmi týrání, zneužívání či zanedbávání. Projevy psychické deprivace jsou četné a různorodé.

⁷⁹ KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 21.

⁸⁰ ROHÁČEK, M. a kol. *Zvykáme si jeden na druhého*. Bratislava: Občanské združenie Návrat, 1998, s. 9.

⁸¹ SCHOOLEROVÁ, J. E. *Adopce vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002, s. 191.

⁸² MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 60 - 64.

U dětí do tří let se tato deprivace projevuje opožděním celého psychomotorického vývoje. Výrazná je také povrchnost a nediferencovanost citů i sociálních vztahů, rozmrzelá nálada, nedětsky vážný výraz. Citlivým ukazatelem následků deprivace je řeč – opožděný vývoj řeči. Deprivované děti také často nesplňují kritéria školní zralosti

Ve školním věku mívají děti horší prospěch, než by odpovídalo jejich intelektovým schopnostem, projevuje se i menší motivace pro učení. Školní děti se také projevují nápadnostmi v sociálním styku. Projevit se u dětí mohou i neurotické potíže, citová otupělost a nedůvěra k lidem, může se objevit až agresivita.

Pro věk puberty a adolescence se následky deprivace projevují ve vztahu ke kolektivu, v sociálním začleňování, posuny v hierarchii hodnot, zvýšené je rovněž nebezpečí k alkoholovým i jiným závislostem. Důsledky deprivace mohou dokonce přetrvávat i do dospělosti. Například mohou mít tito mladí lidé potíže ve vztazích, problémy při plnění své rodičovské role.⁸³

Pěstouni by proto měli být dostatečně informováni o důsledcích psychické deprivace a jejich projevech. To jim usnadní pochopit „proč“ se děti chovají tak, jak se chovají.

4.6.4 Týrané a zneužívané dítě

Nežádka přijaté děti zažily také týrání či jinou formu zneužívání ve svém původním domově. Na místě je proto, aby pěstoun dokázal rozvinout přímou komunikaci, a tak mohl s dítětem či mladým člověkem o všem otevřeně hovořit. Zároveň by pěstoun měl mít přehled o aktivitách dítěte. Do náhradní rodiny však může přijít i dítě, u kterého se zneužívání neprokázalo, ale předpokládá se, že zneužívání či týrání zažilo. U takového dítěte je důležité sledovat určité vzorce chování, které se po jistém časovém období mohou objevit. Pěstoun by měl proto zaznamenávat veškeré důležité události týkající se tělesného či sexuálního chování dítěte. Takto získané informace mohou být využity pro práci s tímto problémem, včetně prevence týrání a zneužívání někdy

⁸³ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 84 – 89.

v budoucnu. Dítě či mladý člověk, který zažívá v pěstounské rodině pocit bezpečí, může také nalézt odvahu sám o těchto negativních zážitcích hovořit.⁸⁴

4.6.5 Sebepoškozování

Sebepoškozování je poměrně závažným problémem, může nabývat různých podob, např. pořezání ostrým předmětem, předávkování léky, zneužívání návykových či psychotropních látek nebo jiné chování, kdy se dítě záměrně sebepoškozuje.

Sebepoškozování může sloužit jako způsob, jak vzbudit pozornost okolí, avšak jen v některých případech. Některé děti naopak často používají sebepoškozování jako prostředek k uvolnění nahromaděného napětí.

Pěstouni by se každopádně měli pokusit do dítěte co nejvíce vcítit a snažit se jej pochopit. Sledování případů sebepoškozování dítěte pěstouny je důležité při hodnocení emocionálního zdraví dítěte a jeho vývojových potřeb. Někdy je také potřeba, aby se procesu péče o dítě zúčastnil ještě další odborník.⁸⁵

4.6.6 Další problémy dětí v pěstounské péči

Dalším problémem, se kterým se mohou pěstouni setkat, jsou útky dětí z domova. Svými útky mladí lidé často vyjadřují to, že jsou nešťastní nebo utíkají proto, aby se vyrovnali se svojí úzkostí. Útěk z domova však může mít závažné důsledky pro dítě, ale i pro ostatní zainteresované osoby. Platí, že dlouhé i krátkodobé útky jsou stejně rizikové. Děti, které se vrátí, by měly mít pocit přijetí a až poté by pěstouni měli vyjadřovat obavy a mluvit o důvodech útěku.

Někteří mladí lidé mají zkušenosti se zneužíváním alkoholu či nikotinu. Mnoho dětí zažívá rodinné problémy, které jsou v nezanedbatelném spojení se zneužíváním alkoholu v původní rodině. Pěstoun by měl proto vědět, jaký byl

⁸⁴ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 33 – 34.

⁸⁵ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 36.

vztah k alkoholu a jaká byla jeho konzumace v původní rodině a také, jaký to na dítě mělo vliv.⁸⁶

Děti v náhradní rodině nesou také někdy známky tzv. kulturní deprivace či zanedbanosti. Dítěti například trpí nedostatkem vývojových podnětů nebo může pocházet z odlišného kulturního zázemí, které může být z hlediska většinové společnosti chápáno jako „zaostalé“ (např. romská rodina, rodina běženců či přistěhovalců).

U dětí se rovněž často vyskytují neurotické projevy, které mají častokrát souvislost se zažívanou konfliktní situací v původní rodině (např. v případě vleklého rozvodu).⁸⁷

Specifické situace mohou zažívat pěstouni i děti také v případě odlišného etnika či postižení.

4.6.7 Citové připoutání dětí v pěstounské péči

Děti přicházející do pěstounské péče se do určité míry nacházejí v emocionální krizi. Jestliže byly odebrány svým rodičům a byly k nim vázány určitým citovým poutem, zažívají trauma, protože byly od rodičů náhle odtrženy. Pokud však bylo jejich citové pouto k rodičům problematické nebo žádné neexistovalo, nachází se ve vážné krizi jejich celý emocionální vývoj.

Pěstounská péče může být nápomocná k vytvoření pocitu důvěry a samostatnosti u těchto dětí, dává prostor pro vznik citových vazeb dítěte. Aby se děti naučily navazovat zdravé citové vazby, potřebují pomoc lidí, kteří o ně pečují. Prvním předpokladem je vybudování citového pouta mezi pěstounem a dítětem.⁸⁸

„Děti, které byly odebrány od svých rodičů, mívají často pocity vzteku, strachu a úzkosti, trpívají zlými sny a nočními děsy. (...) U některých dětí je běžné, že se během období, kdy jsou umístěny do nového prostředí, přejídají, jako

⁸⁶ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 36 – 38.

⁸⁷ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 86.

⁸⁸ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 10 – 11.

kdyby chtěly jídlem zaplnit prázdné místo ve svém životě. Jiné naopak trpí takovou depresí nebo úzkostí, že nechtějí jíst skoro vůbec.“⁸⁹

Některé děti nechovají ke svým pěstounům normální, zdravou citovou vazbu, neboť zažívají problémy s citovým připoutáním, které si často nesou ze své původní rodiny. Také děti pocházející z ústavní péče nemají často možnost vytvoření citového pouta k jedné osobě a tato schopnost vytvářet a pěstovat citové vazby se stává problematickou i v dalším životě.

Pokud ale dítě zažije zkušenost s bezpečným pravdivým citovým připoutáním k jisté osobě, je schopno tuto pozitivní zkušenost převést i na jiné osoby a v budoucnu lépe navazovat další citové vazby. Je proto důležité podporovat vznik citového pouta mezi dítětem a pěstounem a to i tehdy, pokud je dítě umístěno v rodině jen na přechodnou dobu.⁹⁰

4.7 Profesionální (moderně pojímaná) pěstounská péče

Pro lepší nastínění této problematiky je vhodné popsat rozdíl mezi tradiční a moderně pojímanou pěstounskou péčí. V tradičním pojetí této péče se pečuje o dítě tak, jako by bylo vlastní. Ve většině případů je příznačná pouze minimální odborná příprava a déle trvající podpora pěstounů. Děti se závažnějším postižením jsou do náhradní péče umísťovány jen zřídka. Jsou-li naopak do rodiny umístěny, často jsou vráceny zpět do ústavu, neboť náhradní rodiče nejsou schopni závažnější problémy zvládnout.

Tradiční pojetí této péče je typické i v našich podmínkách. Avšak v zemích, kde je rozvinutá péče o ohrožené děti, se tento model považuje za přežitý.⁹¹ K tomu vedou tyto dva hlavní důvody:

- 1) „Takové pěstounství má spíše charakteristiky osvojení, s tím rozdílem, že dítě nemusí být „právně volné“ a pěstouni dostávají od státu jisté finanční prostředky na pokrytí jeho materiálních potřeb.“⁹²

⁸⁹ srov. FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 11.

⁹⁰ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 14.

⁹¹ VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. DOM – Natama, 2005, s. 28.

- 2) „Takto orientovaných pěstounů je ve skutečnosti velmi málo, a tak je možnost (a právo) žít v rodině upřeno velkému množství dětí.“⁹³

Adjektivum „profesionální“ může často vzbuzovat zdání, že motivem pěstounů starat se o děti jsou peníze, a tím pádem pojmají péči jen jako práci. Nutné je proto objasnit tento termín v širším kontextu.⁹⁴

Tento pojem vznikl v západní části Evropy, a zejména ve Velké Británii. Odborníci zjistili, že pěstounů je málo, mají nedostatek vzdělání a podpory, současně však pečují o potřebné děti, které by jinak skončily v ústavních zařízeních. Postupně se proto rozvinula řada profesionálních služeb, které stát systematicky poskytuje dětem, žadatelům i pěstounským rodinám. Služby jsou realizovány podle přísných státních standardů státními i nestátními organizacemi.⁹⁵

Například ve Velké Británii vypadá pojetí profesionálně pojímané pěstounské péče následovně:⁹⁶

1) Je založena na kvalitní sociální práci s rodinami a komplexním vyhodnocení situace ohroženého dítěte

Dítě i rodina mají svého klíčového sociálního pracovníka. Předpokladem sociálního pracovníka je to, že je vzdělaný odborník v oblasti sociálně právní ochrany dítěte, sociální práce a přímé práce s lidmi. Tento sociální pracovník spolupracuje kromě rodiny rovněž s odbornými organizacemi. Jedním z jeho úkolů je pečlivé vyhodnocení situace dítěte a rodiny. K tomu je nutné, aby pracovník uměl pracovat se zainteresovanými osobami a subjekty. Sociální pracovník vystupuje jako partner a vypracovává s ostatními kvalitní plán péče o dítě. Sociální práce vychází z přesvědčení, že nejlepším prostředím pro dítě je rodina. Pokud nelze pomoci rodině původní, je nalezena pro dítě vhodná rodina náhradní.

⁹² srov. VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. DOM – Natama, 2005, s. 28.

⁹³ srov. tamtéž, s. 28.

⁹⁴ VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. DOM – Natama, 2005, s. 34.

⁹⁵ *Více informací o (profesionální) pěstounské péči*. [cit. 2008-05-25] URL: <<http://natama.cz/?zid=106&sid=5>>.

⁹⁶ *Více informací o (profesionální) pěstounské péči*. [cit. 2008-05-25] URL: <<http://natama.cz/?zid=106&sid=5>>.

2) Je založena na kvalitní práci v oblasti náhradní rodinné péče

Zájemci o osvojení a pěstounskou péči jsou oslovováni veřejnou kampaní, jež je podporována státem. Žadatelé jsou následně kvalitně posuzováni, vyhodnocováni, vzděláváni a připravováni na péči o dítě, které jim bude svěřeno. Zvláštní pozornost je věnována nalezení té nejlepší rodiny pro dítě.

Nemalý význam má pěstounská péče, a to její různé formy (přechodná, dlouhodobá, atd.). Pěstounům jsou určeny různé zdroje trvalé podpory, např. rodinného konzultanta, různé typy poradenství, konzultační linku, dostupnou 24 hodin denně, finance atd.

V našich podmínkách se chápe jako profesionální pěstounská péče výše zmíněná pěstounská péče na přechodnou dobu. Jako legitimní forma péče o děti se chápe dlouhodobá pěstounská péče, která by však neměla být jedinou formou této péče. Je důležité uvědomit si fakt, že pěstounská péče není synonymum pro osvojení. Pěstounská péče by měla respektovat práva dítěte i jeho rodičů, měla by umožnit a podporovat kontakt dítěte s biologickou rodinou. Je žádoucí využít všech dostupných prostředků k obnovení podmínek rodiny tak, aby se děti mohly navrátit do svého přirozeného rodinného prostředí.⁹⁷

V České republice se snaží koncepci profesionální pěstounské péče naplňovat Institut náhradní rodinné péče NATAMA. Její koncepce moderně pojímané pěstounské péče je založena na tom, že se o potřebné děti starají náhradní rodiče, kteří prošli náležitým výběrem a školením, mají podporu odborníků, kteří jsou rodině nápomocni při řešení výchovných problémů. Odborná pomoc umožňuje také péči o děti s handicapem, pěstouni jsou za svou práci odměňováni. Institut spolupracuje s příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí.⁹⁸

Institut se snaží o bezpečnou pěstounskou péči tím, že využívá řady nástrojů: rodinný řád péče (plán péče o dítě), supervize, deník pěstouna, měsíční zpráva, zpráva o závažné události, vzdělávání pěstounů a podpůrné skupiny,

⁹⁷ CHMELÁŘ, T. aj. *Děti potřebují rodinu: Inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, s. 16, 38.

⁹⁸ VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: DOM – Natama, 2005, s. 74.

24hodinová konzultační linka, skupiny dětí a mladých lidí, kniha života (vztahující se k historii dítěte).⁹⁹

4.8 Péče o pěstounskou rodinu po přijetí dítěte

Míra potřeby odborných služeb je u jednotlivých pěstounských rodin odlišná. Odvíjí se přirozeně od zdravotního a psychického stavu dětí a rovněž od celkové situace, která panuje v rodině.

Pěstounskou rodinu po přijetí dítěte navštěvuje sociální pracovník pro pěstounskou péči. Tyto návštěvy sociálního pracovníka by měly být v souladu se zájmy dítěte, ale i celé rodiny. Pěstounské rodiny jsou srozuměny s tím, že se na tohoto pracovníka mohou obrátit, avšak je zřejmé, že jediný pracovník nemůže zajistit péči o rodinu jako celek (myslí se tím dynamika rodinných vztahů, vyrovnavání deprivacních projevů přijatého dítěte a řada dalších problémů, které se mohou vyskytnout). Na místě je proto spolupráce tohoto pracovníka i s dalšími odborníky a institucemi. Důležité je, aby žádný odborný pracovník nechápal pěstounskou rodinu jen jako předmět odborného zájmu a svoji práci s rodinou pouze jako dohled. Pracovníci by se měli snažit o to, aby pěstouni získali jistotu, že ti, kteří s nimi vstupují do kontaktu, své práci dobře rozumějí a jde jim o to, aby rodině pomohli.

Ze zkušeností z práce s pěstounskými rodinami vyplývá jedna důležitá zkušenost, a to, že navázání vzájemné důvěry je základní předpoklad pro práci s rodinou. Ne vždy jsou rodiny ochotny spolupracovat s odborníky i po převzetí dítěte, mohou tuto další spolupráci považovat například za zbytečnou.¹⁰⁰ „Tento názor pěstounů je někdy ještě posílen výzvou, aby se ozvali, kdyby měli nějaké problémy. Oni se pak většinou nehlásí, protože slovo „problém“ pochopili jako něco nežádoucího, jimi zaviněného, jako signál jejich neschopnosti v roli náhradních rodičů.“¹⁰¹

⁹⁹ FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma anebo průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006, s. 39.

¹⁰⁰ MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 47 – 49.

¹⁰¹ srov. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 49.

Je však jasné, že pěstounská rodina se většinou potýká s řadou problémů a jen stěží si se všemi dokáže poradit jen sama, proto je pomoc odborníka na místě. I v této problematice jistě platí, že nemalý význam má prevence problémů, které se mohou v rodině vyskytnout. Tak může systematická péče odborných pracovníků přispět k předcházení problémů ve vztazích v rodině a v chování dětí nebo může umožnit včasné řešení těchto problémů. Pokud se taková těžko řešitelná situace vyskytne v rodině, která je uzavřena do sebe, může se řešení problémové situace oddalovat natolik, že náprava se stává delší, někdy také nepříliš efektivní.

Notný význam má proto úloha pracovnice pro pěstounskou péči, která by měla rodinu od začátku doprovázet a být jí při řešení těžkostí nápomocna a umět zprostředkovat také pomoc dalších odborníků (např. psychologa). Tyto další odborné služby by měly rodině pomoci vybudovat dobré vztahy uvnitř, pomoci jí dobře fungovat, být rodině nápomocné při opravdovém přijetí dítěte. Kromě toho by nabízené odborné služby měly doprovázet rodinu při zátěžových situacích, které mohou vzniknout záhy po přijetí dítěte, ale také se mohou dostavit za delší čas, kdy se může nahromadit únava z péče o dítě s postižením, dítě nemocné nebo se problémy objeví kupříkladu v období puberty přijatého dítěte.

Kromě odborníků ve státní sféře hrají nemalou úlohu při podpoře a pomoci pěstounským rodinám nestátní organizace, kde se sdružují především sami pěstouni.¹⁰² Různá občanská sdružení tak nabízejí nejen pomoc odborníků, ale také například jednodenní i vícedenní setkání pěstounských rodin, někdy také pomoc dobrovolníků, odborné přednášky, kurzy, odbornou literaturu, apod. V příloze č. 1 je uveden Adresář neziskových organizací působících v této oblasti.

4.8.1 Odolnost pěstounských rodin

V roce 2003 doc. Irena Sobotková publikovala výzkumnou zprávu, kde byl prezentován projekt realizovaný v letech 1999 – 2002. Výzkumným souborem bylo padesát pěstounských rodin. Výzkum probíhal jako terénní a byl realizován v přirozených životních podmínkách (kontakty s rodinami se odehrávaly zejména

¹⁰² MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 49 – 50.

na prázdninových a víkendových pobytech realizovaných občanskými sdruženími a také během návštěv v rodinách). Výzkum si kladl za cíl vypracování podrobné psychologické studie o fungování pěstounských rodin se zaměřením na zdroje odolnosti a strategie zvládání životních těžkostí. Z provedeného výzkumu vzešla mimo jiné praktická doporučení a náměty pro odborné psychologické služby v oblasti pěstounské péče, závěry výzkumu jsou použitelné při posuzování a přípravě budoucích náhradních rodičů a také při poradenském vedení rodin.¹⁰³

Autorka chápe jako obecné předpoklady zdárného zvládání životních těžkostí dostatek informací (pro účinné řešení problémů) a dále pozitivní rodinnou identitu (mj. podloženou zdroji sil). Efektivita zvládání těchto těžkostí často závisí na fungujících podpůrných systémech, důležitá je rovněž dobrá komunikace uvnitř i vně rodinného systému. Schopnost účinně zvládat náročné události objevující se v životě rodiny bývá potom pokládána za základ rodinné pohody či rodinného zdraví. Ve spojení se zvládáním životních těžkostí rodin se také hovoří o resilienci (odolnosti) rodin.¹⁰⁴ „Rodinná resilience je definována jako pozitivní vzorce chování, pozitivní interakce a funkční kompetence,

- které jednotliví členové i rodina jako celek vykazují za nepříznivých či zátěžových okolností,
- které ovlivňují schopnost rodiny udržet si svoji integritu i při působení stresu a v krizích,
- které umožňují znovu obnovit harmonii a rovnováhu v rodině.“¹⁰⁵

Z výzkumu vyvozuje autorka pro praxi psychologů a dalších odborníků v oblasti náhradní rodinné péče tyto závěry:

- 1) Psychologové by se měli snažit o to, aby poznávali nové diagnostické metody soustředěné na jakoukoli součást rodinné resilience. Takto získané zkušenosti je však třeba kriticky posoudit.

¹⁰³ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003, s. 7.

¹⁰⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003, s. 117.

¹⁰⁵ srov. SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003, s. 16.

- 2) Odborné služby (psychologické, sociální, speciálně pedagogické, zdravotní, aj.), které pracují s těmito rodinami by měly více prosazovat přístup orientovaný na rodinu. To znamená, že odborníci by měli disponovat celou řadou vědomostí týkajících se rodinného procesu a fungování rodiny v obecné rovině, měli by mít vědomosti o samotném systému náhradní rodinné péče, specifikách pěstounství a vývoji dětí v náhradním rodinném systému.
- 3) Při spolupráci pěstounů a pracovníků těchto odborných služeb by měla být uplatňována maximální snaha o partnerský princip, který není dosud v některých místech samozřejmý. (V některých regionech dosud nepůsobí občanská sdružení, která by umožnila pěstounům dostat se do kontaktu s odborníky a zároveň nabídla možnost vzájemné neformální a solidární podpory).
- 4) Výzkum přinesl potvrzení toho, že způsob, jakým odborníci s rodinou pracují, může mít jak posilující, tak žádný či negativní vliv. Z tohoto zjištění vyplývá požadavek, aby byl kladen zvýšený důraz na odbornou kompetenci a etiku práce s rodinami.
- 5) Účinnost odborných služeb předpokládá důkladnou znalost konkrétní rodiny. Z toho plyne, že je nezbytné, aby odborný pracovník poznal rodinu i v jiných situacích než jen na odborné půdě pracovišť či institucí (např. při návštěvě v rodině, na pobytové akci pěstounských rodin, atp.).
- 6) Měla by se plánovitě posilovat spolupráce státních a nestátních organizací v této oblasti. (Pokud je spolupráce nesnadná, „doplácejí“ na to právě pěstounské rodiny).
- 7) Autorka zdůrazňuje preventivní funkci informovanosti žadatelů i pěstounů o možnostech jak zvládat náročné rodinné situace a o strategiích vedoucích k posilování odolnosti rodiny. (V rámci přípravy by bylo vhodné procvičit se v modelových situacích a tím posílit praktické dovednosti, jak zvládat rodinné těžkosti).¹⁰⁶

¹⁰⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003, s. 117 - 118.

5 Analýza systému péče o pěstounské rodiny na Pardubicku

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce je zmapovat systém péče o pěstounské rodiny v regionu Pardubicko. Nástrojem pro zjišťování údajů je dotazník, který je směřován k sociálním pracovníkům oddělení sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubic (konkrétně agenda náhradní rodinné péče příloha č. 4), dále je dotazník určen nestátním neziskovým organizacím (příloha č. 3), které působí v regionu Pardubicko a zabývají se také pomocí pěstounským rodinám - Fond ohrožených dětí pobočka Pardubice, o.s. Amalthea Chrudim. (S náplní práce těchto sdružení je možné se seznámit v příloze č. 1).

Samostatný dotazník je vytvořen také pro pěstounské rodiny, které žijí v daném regionu (příloha č. 2). Některé otázky v dotazníku pro pěstouny jsou převzaty (otázka č. 12) nebo upraveny (otázky č. 5 a 11) podle otázek pocházejících ze sociologické ankety (rok 2007), která byla jednou z aktivit projektu „Pěstouni mají právo na služby“, který realizovalo Občanské sdružení Rozum a Cit.¹⁰⁷

Další výzkum zabývající se modelem stávající pěstounské péče proběhl v letech 1999 – 2001 v rámci Občanského sdružení ISIS a Sdružení pěstounských rodin. Tento výzkum se zajímal o názory a pocity českých pěstounů, kteří provozují tradiční typ dlouhodobé pěstounské péče.¹⁰⁸ (viz teoretická část této bakalářské práce, s. 35 - 37).

Součástí praktické části bakalářské práce je také přiblížení pardubického regionu (tedy okresu Pardubice), ve kterém průzkum probíhal. Následují statistická data přinášející vhled do problematiky pěstounské péče v České republice a Pardubickém kraji.

V samostatné části budou vyhodnoceny všechny tři typy dotazníků a následně navržena opatření vycházející ze zjištěných skutečností.

¹⁰⁷ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007, s. 9 – 44.

¹⁰⁸ VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: DOM – Natama, 2005, s. 29.

5.1 Statistické údaje vztahující se k problematice pěstounské péče

Statistické údaje v rámci České republiky

Počet pěstounských rodin je od roku 1989 relativně ustálený, je možné dokonce vysledovat jejich určitý nárůst, avšak s mírnými odchylkami. Počet pěstounských rodin v ČR ve vybraných letech ukazuje tabulka č. 1.

Počet pěstounských rodin podle MPSV ČR ve vybraných letech¹⁰⁹

Rok	1990	1992	1994	1996	1997	2000
Počet pěstounských rodin	4409	4028	4256	4560	4555	4607
Rok	2003	2004	2005	2006	2007	
Počet pěstounských rodin	4760	4523	4715	4845	4927	

Tabulka č. 1

Co se týká počtu žadatelů o zprostředkování pěstounské péče, jejich počet od roku 1989 do roku 2003, s přechodnými jednoráčními výkyvy, narůstal. Počty žadatelů o tento typ péče v jednotlivých obdobích ukazuje tabulka č. 2. Od roku 2004 dochází k určitému poklesu počtu žadatelů o zprostředkování pěstounské péče. Nelze říci, že by byl tento pokles počtu žadatelů dramatický, avšak počet žadatelů je nedostatečný (s ohledem na počet vhodných dětí). V současnosti je především nedostatek pěstounů, kteří by byli ochotni převzít do své péče děti odlišného etnika a děti, které trpí vážnějším zdravotním handicapem.¹¹⁰

Počet žadatelů o pěstounskou péči ve vybraných letech¹¹¹

Rok	1989	2003	2004	2005	2006
Počet žadatelů o PP	451	809	760	703	682

Tabulka č. 2

¹⁰⁹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 49, MPSV ČR: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2007*. Brno: MPSV ČR, 2008, s. 141. [online]. [cit 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5942/Statisticka_rocenka_2007.pdf>.

¹¹⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 50 – 51.

¹¹¹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 50 – 51.

Z dostupných údajů dále vyplývá, že děti jsou svěřovány v prvé řadě do „příbuzenské“ pěstounské péče – z celkového počtu pěstounských rodin v roce 2006, kterých bylo 4715, tvořily „prarodičovské“ rodiny 2250 případů, jiní příbuzní 800 případů a nepříbuzní 1761 případů.¹¹²

Statistické údaje týkající se Pardubického kraje

Situaci ohledně počtu pěstounských rodin a počtu dětí ilustrují údaje převzaté ze statistických ročenek MPSV ČR za období let 2005 – 2007.¹¹³

Počet pěstounských rodin v Pardubickém kraji
v letech 2005 - 2007

Rok	Počet pěstounských rodin			
	Celkem k 1. 1.	Přírůstek	Úbytek	Celkem k 31. 12.
2005	214	53	28	239
2006	236	29	27	238
2007	242	31	19	254

Tabulka č. 3

Přírůstek a úbytek dětí v pěstounské péči a poručenství v Pardubickém kraji
v letech 2005 – 2007

Rok	Počet dětí umístěných v průběhu roku	Počet dětí v náhradní rodinné péči k 31. 12.	Zánik náhradní rodinné péče			
			na návrh pěstouna	na návrh OSPOD	zletilostí dítěte	jinak
2005	71	338	10	0	27	4
2006	44	332	4	0	36	9
2007	54	358	2	2	19	4

Tabulka č. 4

Statistické údaje týkající se Pardubicka

Charakteristika Pardubicka

Pardubicko se rozkládá v okrese Pardubice. Jeho sídlem je město Pardubice. Rozloha okresu činí 880,09 km², počet obyvatel je 160 603 osoby (hustota

¹¹² GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 49.

¹¹³ MPSV.CZ : *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí*. [online]. [cit. 2009-10-23]. Dostupný na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3869>>.

zaldnění je 182 obyvatel na 1 km²). V okrese Pardubice se nachází 112 obcí, z toho 8 měst a 1 městys.

V rámci kraje sousedí Pardubicko na jihu s okresem Chrudim a na východě s okresem Ústí nad Orlicí. Dále pak na jihozápadě a západě sousedí s okresy Kutná hora a Kolín Středočeského kraje a na severu a severovýchodě s okresy Hradec Králové a Rychnov nad Kněžnou Královéhradeckého kraje.¹¹⁴

Na území Pardubicka se nacházejí tři obce s obecním úřadem s rozšířenou působností – Pardubice, Přelouč a Holic. Avšak agendu náhradní rodinné péče zajišťuje Magistrát města Pardubic na základě veřejnoprávní smlouvy mezi Magistrátem města Pardubic, městem Přelouč a městem Holic. Tuto agendu vykonává oddělení sociálně právní ochrany dětí, zařazeno je pod odbor sociálních věcí Magistrátu města Pardubic.

Přehled údajů o pěstounské péči oddělení sociálně právní ochrany dětí
Magistrátu města Pardubic

Rok	Počet pěstounských rodin k 31.12. daného roku	Počet nových žadatelů o zprostředkování pěstounské péče	Počet nově vzniklých pěstounských péčí	Počet dětí umístěných v průběhu daného roku
2006	105	11	41	41
2007	105	26	44	44
2008	107	8	23	23

Tabulka č. 5

Z údajů v tabulce můžeme vyčíst, že počet nových žadatelů o zprostředkování pěstounské péče byl největší v roce 2007, naopak v loňském roce zaznamenaly pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí pouze 8 nových žadatelů. Tento fakt potvrzuje výše zmiňovaný celorepublikový trend klesajícího počtu žadatelů o tento typ péče.

¹¹⁴ Wikipedie: *Okres Pardubice*. [online]. [cit 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Pardubice>.

5.2 Stanovení předpokladů

Byly stanoveny následující předpoklady, které byly ověřovány prostřednictvím dotazníkového šetření.

1. Při poskytování podpory a pomoci pěstounským rodinám vzájemně spolupracují pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a neziskových organizací.
2. Na sociální pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí se pěstouni nejčastěji obracejí s žádostmi o pomoc při vyřizování nároků pěstounů.
3. Na sociální pracovníky neziskových organizací se pěstouni nejčastěji obracejí s žádostmi o pomoc při řešení výchovných problémů přijatých dětí.
4. Pracovníci neziskových organizací spatřují v systému péče o pěstounské rodiny více nedostatků, než sociální pracovníci ze státních institucí.
5. Se vzájemnou spoluprací při péči o pěstounské rodiny jsou více spokojeni (ve smyslu naplnění očekávání) zaměstnanci orgánu sociálně právní ochrany dětí, než pracovníci neziskových organizací.
6. Sociální pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí zajišťují pouze činnost v rámci legislativního vymezení své pozice, nadstavbové aktivity zajišťují neziskové organizace.
7. Více než polovina pěstounů je toho názoru, že větší pomoc a podpora je jim poskytována od neziskových organizací, než od institucí státních.
8. Pokud pěstounská rodina pocítuje těžkosti, týkají se nejčastěji výchovných problémů přijatých dětí.

5.3 Vyhodnocení otázek dle dotazníku

5.3.1 Vyhodnocení otázek pro sociální pracovníky neziskových organizací

Dotazník byl předán Fondu ohrožených dětí Pardubice a o.s. Amalthea Chrudim. Dotázáni byli oba vedoucí pracovníci těchto organizací a všechny sociální pracovnice pracující s pěstounskými rodinami v regionu Pardubicko. Konkrétně celkem 3 pracovníci Fondu ohrožených dětí pobočky Pardubice, kteří odpověděli všichni a celkem 4 pracovníci o. s. Amalthea, z nichž odpověděl jeden

pracovník. Záměrem bylo získat názory, ale ne je kvantifikovat, neboť se jedná o natolik specifickou oblast, která si zaslouží prezentaci jednotlivých názorů.

Otázka č. 1

Spolupracujete při své činnosti se státními institucemi (Krajský úřad Pardubice, oddělení sociálně právní ochrany dětí, které je zařazeno pod odbor sociálních věcí Magistrátu města Pardubic)?

Sociální pracovníci obou organizací shodně uvádějí, že spolupracují při své činnosti se státními institucemi.

Otázka č. 2

Pokud jste zvolili v předchozí otázce možnost ano, uveďte, prosím, název této instituce (institucí).

Sociální pracovnice o.s. Amalthea uvádí, že spolupracují s Krajským úřadem Pardubice a také s oddělením sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubic.

Sociální pracovnice Fondu ohrožených dětí rovněž potvrzují, že spolupracují s těmito institucemi. Jedna z pracovníků navíc podotýká, že spolupracují také s dalšími státními institucemi v celém regionu Východních Čech.

Otázka č. 3

Ohodnot'te spolupráci s těmito institucemi na následující škále (spokojen ve smyslu naplnění očekávání).

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Zcela nespokojen	0
Spíše nespokojen	1
Spíše spokojen	3
Zcela spokojen	0

Tabulka č. 6

Sociální pracovníce Fondu ohrožených dětí uvádějí, že jsou při spolupráci s těmito institucemi spíše spokojené. Naopak sociální pracovníce o. s. Amalthea vyjadřuje při hodnocení této spolupráce spíše nespokojenost.

Otázka č. 4

V čem považujete spolupráci Vaší organizace s těmito institucemi v oblasti péče o pěstounské rodiny za nejpřínosnější?

Pracovnice Fondu ohrožených dětí považují za nejpřínosnější to, že státní úřady upozorňují jejich organizaci na rodiny, které se nacházejí ve svízelné situaci, a tudíž by měly zájem využít služeb Fondu ohrožených dětí. Další z pracovníků považuje za přínosnou vzájemnou výměnu informací o dětech a rodinách. Jedna z odpovědí vyjadřuje myšlenku, že vzájemná spolupráce nabízí širší možnost umístění dětí do rodin.

Pracovnice o. s. Amalthea odpovídá na tuto otázku spíše obecně a zdůrazňuje, že dobrá spolupráce se státními subjekty zajišťuje vyšší kvalitu poskytovaných služeb, je ve prospěch dětí v pěstounských rodinách a tedy také umožňuje předcházet krizím v rodinách.

Otázka č. 5

Spatřujete při Vaší spolupráci s těmito institucemi v oblasti péče o pěstounské rodiny nějaký problém?

Pracovnice obou neziskových organizací shodně spatřují při spolupráci se státními institucemi problém.

Na doplňující otázku, v čem tento problém spatřují, odpovídá pracovníce o.s. Amalthea následovně: *„Jako NNO poskytující sociální služby se řídíme zákonem o soc. službách, výše uvedené instituce s tímto zákonem často příliš nepochopí a jejich požadavky po NNO jsou poté v rozporu s tímto zákonem. Obě instituce vnímají Amaltheu jako organizaci, která pěstouny před úřady chrání, nejsme všichni na stejné – partnerské úrovni. Iniciativa společně komunikovat do velké míry leží na NNO.“*

Pracovnice Fondu ohrožených dětí vyjmenovávají další okruhy problémů, jež při vzájemné spolupráci se státními institucemi pociťují. Podobně jako

pracovnice o. s. Amalthea upozorňují na to, že nejen státní instituce v regionu Pardubicko, ale také další, se stále bojí s neziskovými organizacemi více spolupracovat. Dochází také ke zpochybňování kompetencí neziskových organizací, někteří pracovníci jsou nedůvěřiví, někdy se vynořují pomluvy.

Jedna z pracovnic Fondu ohrožených dětí upozorňuje na to, že pěstouni jsou málo připraveni na problémy, že se s pěstounskými rodinami pracuje nedostatečně a cítit je také malá angažovanost pomoci těmto rodinám ze strany státních institucí.

V odpovědích na tuto otázku zaznívá názor, který vyzdvihuje důležitost vzájemné propojenosti neziskových organizací a státních institucí a snahy o to řešit situaci rodiny z různých úhlů pohledu.

Otázka č. 6

S jakými podněty, požadavky či problémy se na Vás nejčastěji obracejí pěstouni?

Sociální pracovnice o. s. Amalthea uvádí jako důvody, pro které se na jejich organizaci obracejí pěstounské rodiny – výchovné problémy s dětmi, problémy dětí ve škole, problematika rivality v sourozeneckých skupinách, zprostředkování kontaktu s biologickými rodiči dětí v pěstounské rodině a také přání setkávat se s dalšími pěstouny.

Zástupkyně Fondu ohrožených dětí rovněž mezi požadavky pěstounů řadí potřebu pěstounských rodin sdružovat se s dalšími rodinami. Rodiny mají zájem o sociálně právní poradenství, chtějí konzultovat jednotlivé těžkosti, které se u svěřených dětí objevují. Mají zájem zprostředkovat kontakt mezi svěřenými dětmi a jejich širší rodinou. Pěstounské rodiny řeší taktéž různé materiálové a bytové otázky (například rozšiřování a úprava bytových prostor, doprava dětí do škol, apod.) V neposlední řadě se pěstounské rodiny zajímají o možnosti rekreace pro své děti.

Jedna z pracovnic Fondu ohrožených dětí podotýká, že se na jejich pobočku obracejí pěstouni i tehdy, pokud chtějí zrušit pěstounskou péči. Tento fakt ilustruje na dvou konkrétních případech, se kterým se v letošním roce v organizaci setkali. Z této informace můžeme předpokládat, že se pěstouni z tohoto důvodu

obracejí na Fond ohrožených dětí především proto, že součástí zařízení je i Klokánek, který umožňuje umístění dětí.

Otázka č. 7

Myslíte si, že systém péče o pěstounské rodiny po přijetí dítěte v České republice má nějaké nedostatky?

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Ano	4
Ne	0

Tabulka č. 7

Pracovnice obou neziskových organizací jsou za jedno v názoru, že systém péče o pěstounské rodiny po přijetí dítěte v České republice má určité nedostatky. Tyto pracovnice využily také možnosti uvést příklady, které popisují nedostatky tohoto systému, jak je osobně spatřují.

Všechny pracovnice Fondu ohrožených dětí vyjádřily jednoznačný názor, že pěstouni jsou pro výkon své role nedostatečně připraveni, někdy málo prověřováni. Objevuje se zde tvrzení, že situace nedostatečného počtu pěstounů vede ke slevování nároků na jejich výběr i připravenost. Při samotném výkonu pěstounské role vidí tyto pracovnice jako jedno z úskalí nedostatečnou péči, která je pěstounským rodinám v době po přijetí dítěte věnována. Sociálním pracovnícím orgánu sociálně právní ochrany dětí vytykají nedodržování tříměsíčních kontrol. Podle neziskových organizací dochází k malému morálnímu ocenění pěstounů, rovněž propagace tohoto poslání a dobrých příkladů není velká.

Pracovnice o. s. Amalthea vidí nedostatky systému péče o pěstounské rodiny obdobně a popisuje je následovně: „Bezprostředně po přijetí dítěte do péče už pěstouni nemají povinnost být v kontaktu s profesionály, přitom právě toto období je nejtěžší. Zároveň stát nezajišťuje dostatečný servis služeb, které by pěstouni mohli využít. Pěstouni navíc stále nejsou vnímáni jako odborný partner, i proto je pochopitelné, že má jejich otevřenost limity a s některými

problémy se raději dlouho potýkají sami, než aby vyhledali odborníky. To vše může ohrožovat dítě v jeho zdravém vývoji.“

Otázka č. 8

Jaké formy podpory a pomoci nabízíte pěstounským rodinám po přijetí dítěte?

Pracovnice z dotázaných neziskových organizací vyjmenovávají ve svých odpovědích formy pomoci a podpory, které nabízejí pěstounským rodinám.

Fond ohrožených dětí nabízí rodinám sociálně právní poradenství, v omezené míře materiální pomoc, umožňuje rekreaci dětí i rodin, zprostředkovává odbornou pomoc, pokud je třeba a snaží se projevit skutečný zájem, pokud ho rodina přijímá.

O. s. Amalthea umožňuje dlouhodobé doprovázení rodin, poskytuje psychologické, sociální speciálně-pedagogické a právní poradenství. Vytváří aktivity k setkávání pěstounských rodin, nabízí jim rovněž supervizi, krizovou intervenci a podporu v rodině prostřednictvím dobrovolníků. Rodinám umožňuje zprostředkovat setkání s biologickou rodinou dítěte. Pěstouni se mají možnost prostřednictvím této organizace vzdělávat.

5.3.2 Vyhodnocení otázek dle dotazníku pro sociální pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubic

Dotázány byly obě sociální pracovnice, které vykonávají agendu náhradní rodinné péče v regionu Pardubicko. Obě dotazník zodpověděly.

Otázka č. 1

Spolupracujete při své činnosti týkající se pěstounských rodin s nějakou neziskovou organizací?

Obě sociální pracovnice shodně uvádějí, že při této činnosti spolupracují s neziskovou organizací.

Otázka č. 2

Pokud jste zvolili v předchozí otázce možnost ano, uveďte, prosím, název této organizace (organizací).

Pracovnice ve svých odpovědích jmenují konkrétní organizace, s kterými spolupracují. Jedná se o Fond ohrožených dětí pobočka Pardubice a o. s. Amalthea Chrudim.

Otázka č. 3

Ohodnoťte spolupráci s neziskovou organizací (organizacemi) na následující škále (spokojen ve smyslu naplnění očekávání):

Obě pracovnice odpověděly, že jsou při spolupráci s neziskovými organizacemi spíše spokojené.

Otázka č. 4

V čem považujete spolupráci těchto neziskových organizací s Vaším úřadem v oblasti péče o pěstounské rodiny za nejprínosnější?

Jedna z dotázaných sociálních pracovnic vidí jako největší přínos této spolupráce možnost setkávání biologických rodičů s dětmi svěřenými do pěstounské péče za dohledu pracovníků neziskových organizací. Za přínos považuje také existenci volnočasových aktivit pro pěstounské rodiny.

Druhá z pracovnic opětovně vyzdvihuje možnost setkávání biologických rodičů s dětmi z pěstounských rodin za účasti profesionálů neziskových organizací.

Otázka č. 5

Spatřujete při Vaší spolupráci s těmito neziskovými organizacemi v oblasti péče o pěstounské rodiny nějaký problém?

Zde se odpovědi sociálních pracovnic liší. Jedna pracovnice odpovídá na otázku ne, ale zároveň podotýká, že se problémy vynořují jen v počátcích spolupráce a týkají se počáteční komunikace s organizacemi.

Druhá z pracovnic problém při této spolupráci spatřuje a říká, že mezi neziskovými organizacemi a úřadem vznikají rozdílné pohledy na skutečné

možnosti a schopnosti klientů, včetně rozdílných pohledů na právní možnosti klientů, tedy co lze rozhodnout soudem a na čem je možné se jen domluvit.

Otázka č. 6

S jakými podněty, požadavky či problémy se na Vás nejčastěji obracejí pěstouni?

Sociální pracovníce popisují okruhy požadavků a problémů, s kterými se na ně pěstouni obracejí – řešení výchovných problémů dětí a problémů ve škole, řešení styku dětí s jejich biologickými rodiči, zajištění dokladů, důchodových dávek (sirotčí důchody). Někdy se řeší i vzájemné vztahy pěstounů mezi sebou, přístup k výchově dětí, apod.

Otázka č. 7

Myslíte si, že systém péče o pěstounské rodiny po přijetí dítěte v České republice má nějaké nedostatky?

Obě sociální pracovníce volí ve svých odpovědích možnost ne. Jedna sociální pracovníce nepovažuje nedostatky v tomto systému za velké a zásadní a zdůvodňuje to tím, že se s pěstouny pracuje průběžně a zároveň existuje i více občanských sdružení, která pěstounským rodinám různými způsoby pomáhají.

Druhá z pracovníc se přeci jen zmiňuje o tom, že pěstouni často přijdou s problémy až ve chvíli, kdy se situace stala neřešitelnou, protože se stydí za to, že selhali.

Otázka č. 8

Jaké formy podpory a pomoci nabízíte pěstounským rodinám po přijetí dítěte?

Zástupkyně státní instituce uvádějí, že pomoc a podpora rodinám je nastavena spíše na bázi potřeby, která se liší podle věku dětí, jejich potřeb a podle stylu života celé rodiny. V počáteční fázi se tedy jedná o hmotné zabezpečení, dále následují konzultace nejméně jednou za tři měsíce a pěstouni mohou využít i pomoci psychologa.

5.3.3 Vyhodnocení otázek dle dotazníku pro pěstouny

Záměrem bylo oslovit ty pěstouny, kteří mají trvalé bydliště na Pardubicku. Do průzkumu byli zahrnuti ti pěstouni, kteří vykonávají pouze zprostředkovanou pěstounskou péči. Tito pěstouni byli osloveni během víkendového setkání pěstounských rodin ve dnech 31. 10. – 1. 11. 2009, které pořádalo o. s. Amalthea v hotelu Kapitán Seč. Zde bylo osloveno všech šest pěstounů z Pardubicka. Všichni z oslovených dotazník vyplnili.

Ostatním pěstounům byl dotazník doručen elektronickou poštou. I přesto, že záměrem bylo získat všechny odpovědi od oslovených pěstounů, toto se zcela nepodařilo, neboť pěstouni, kteří se uvedeného setkání nezúčastnili, nebyli ochotni otázky v dotazníku formou elektronické pošty zodpovědět. Oslovení respondentů elektronickou formou není vhodné, avšak nebylo možné pěstouny oslovit jinou cestou.

Protože byly získány právě odpovědi jen od pěstounů, kteří byli přítomni na setkání pěstounů, jsou výsledky zkreslené tímto výběrem.

Otázka č. 1

Využíváte nabídku podpory a pomoci od nějaké neziskové organizace, která se věnuje pěstounským rodinám?

Všichni pěstouni ve svých odpovědích uvedli, že využívají pomoc nějaké neziskové organizace, která se věnuje pěstounským rodinám.

Otázka č. 2

Pokud ano, napište, prosím, o kterou (které) neziskovou organizaci se jedná:

Pěstouni v šesti případech uvedli o. s. Amalthea, dva z těchto pěstounů navíc odpověděli, že spolupracují rovněž s nadačním fondem Rozum a Cit.

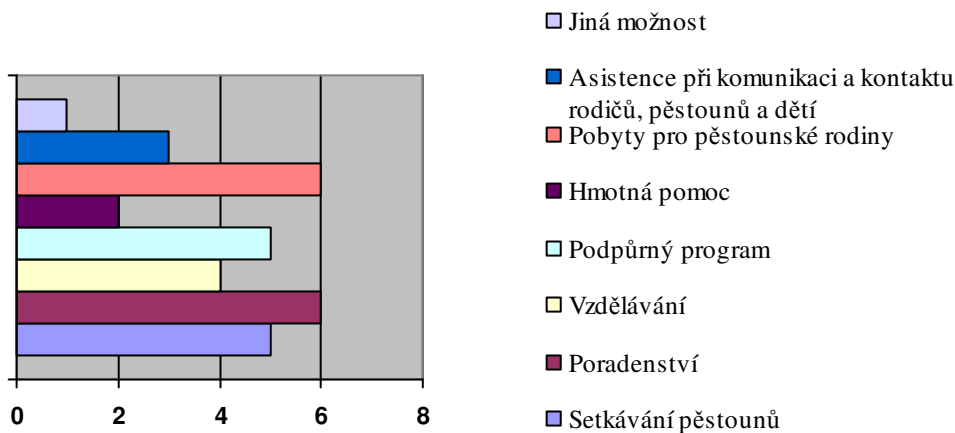
Otázka č. 3

Které formy podpory a pomoci využíváte z nabídky neziskových organizací?

Vyberte libovolný počet možností.

Využívané formy podpory a pomoci	Počet odpovědí
Setkávání pěstounů	5
Poradenství	6
Vzdělávání	4
Podpůrný program	5
Hmotná pomoc	2
Pobyty pro pěstounské rodiny	6
Asistence při komunikaci a kontaktu rodičů, pěstounů a dětí	3
Jiná možnost	1

Tabulka č. 8

Graf č. 1

Respondenti měli možnost v odpovědi na tuto otázku zvolit libovolný počet možností. Z následující tabulky a grafického znázornění je zřejmé, že pěstouni nejvíce využívají poradenství a pobyty pro pěstounské rodiny. Jeden pěstoun zvolil kategorii „Jiná možnost“ a doplnil - doučování dětí za pomoci dobrovolníků.

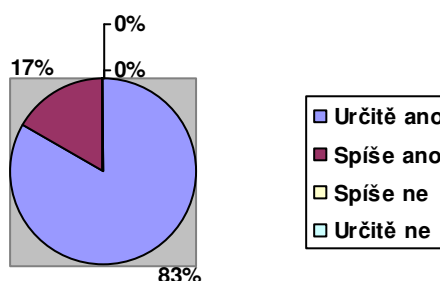
Otázka č. 4

Považujete podporu a pomoc od této (těchto) neziskové organizace za dostatečnou?

Tabulka č. 9

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Určitě ano	5
Spíše ano	1
Spíše ne	0
Určitě ne	0

Graf č. 2

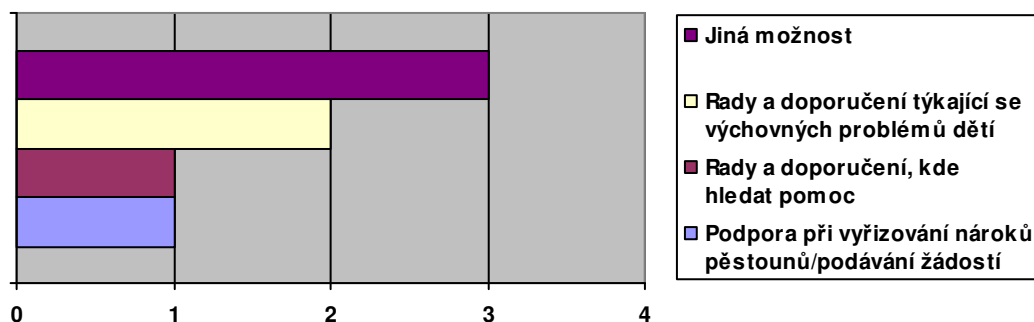
Všichni pěstouni jsou přesvědčeni o dostatečné pomoci ze strany neziskových organizací, s kterými jsou v kontaktu.

Otázka č. 5

S čím se nejčastěji obracíte na svou sociální pracovníci z oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic (pracoviště náhradní rodinné péče)? Vyberte nejvíce dvě možnosti.

Zvolená odpověď	Počet odp.
Podpora při vyřizování nároků pěstounů/podávání žádostí	1
Rady a doporučení, kde hledat pomoc	1
Rady a doporučení týkající se výchovných problémů dětí	2
Rady a doporučení týkající se problematických vztahů mezi pěstouny a dětmi	0
Rady a doporučení týkající se péče o zdravotně postižené dítě	0
Pomoc s vyplňováním volného času dětí	0
Finanční výpomoc v obtížné finanční situaci	0
Finanční výpomoc s přestavbou bytu/domu při přijetí dítěte do pěstounské péče	0
Pomoc se zajišťováním práce pro děti	0
Finanční výpomoc se zajištěním zdravotních pomůcek pro postižené dítě	0
Finanční výpomoc se zajištěním vlastního bydlení dětí v pěstounské péči	0
Finanční výpomoc s úpravami bytu/domu pro zdravotně postižené dítě	0
Jiná možnost	3

Tabulka č. 10

Graf č. 3

Graf zobrazuje pouze kategorie, které pěstouni zvolili, přičemž zvolit mohli nejvíce dvě možnosti. Pěstouni vybírali nejvíce variantu „Jiná možnost“, ke které dodávali, že se zajímají o informace, jak kontaktovat biologickou rodinu dítěte v jejich péči. Další pěstouni uváděli, že se na sociální pracovnice oddělení sociálně právní ochrany dětí neobracejí s ničím nebo nemají k těmto pracovnicím důvěru. V dalších případech pěstouni vyhledávají pracovnice pokud hledají rady, jak postupovat při výchovných problémech přijatých dětí.

Otázka č. 6.

Jak vnímáte roli „své“ sociální pracovnice z oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic (pracoviště náhradní rodinné péče)?

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Jako rádce	0
Jako kontrolora	5
Jako pomocníka	1
Jako člověka, kterému se rád svěřím se svými problémy	0
Jako partnera	0
Jiná možnost	0

Tabulka č. 11

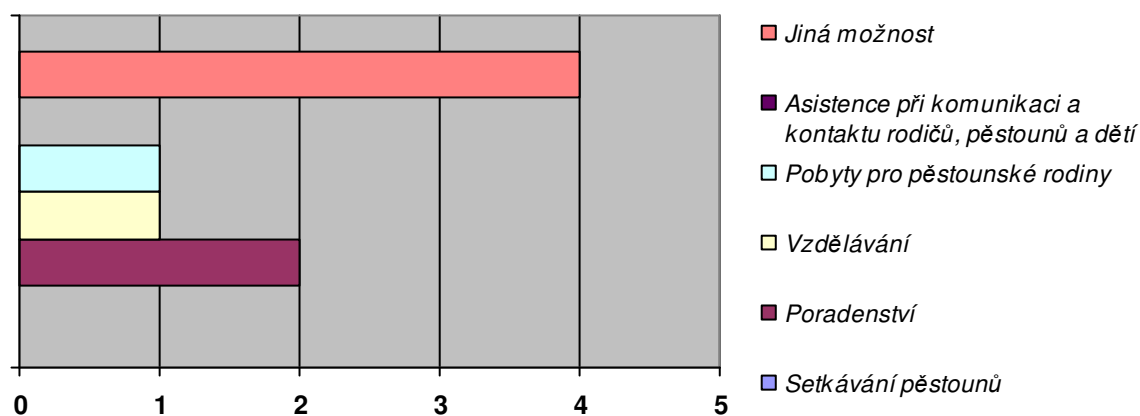
Na dotaz, jak pěstouni vnímají pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí, respondenti zvolili téměř ve všech případech možnost kontrolora. Pouze jeden respondent odpověděl, že pracovníci vnímá jako člověka, který mu pomáhá.

Otázka č. 7

Které formy podpory a pomoci využíváte z nabídky státních institucí (oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic, Krajského úřadu Pardubice)? Vyberte libovolný počet možností.

Tabulka č. 12

Využívané formy podpory a pomoci	Počet odpovědí
Setkávání pěstounů	0
Poradenství	2
Vzdělávání	1
Pobyty pro pěstounské rodiny	1
Asistence při komunikaci a kontaktu rodičů, pěstounů a dětí	0
Jiná možnost	4

Graf č. 4

Pěstouni nejvíce využili kategorii „Jiná možnost“. Přičemž ve všech případech doplnili, že z uvedených forem podpory a pomoci státních institucí

nevyužívají nic anebo poznamenali, že nedostávají žádné nabídky podpory a pomoci ze strany těchto institucí. Pokud respondenti vybrali z ostatních možností, volili nejvíce poradenství. Jeden z pěstounů uvedl využívání vzdělávání a další pěstoun využil (nebo využívá) pobyty pro pěstounské rodiny, přičemž k této volbě poznamenal, že se takováto setkání konají pouze jednou za deset let.

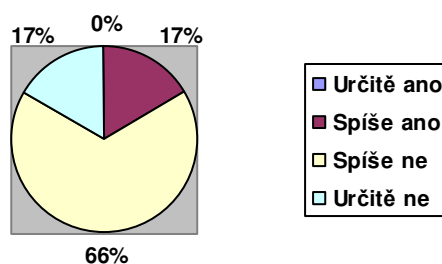
Otázka č. 8

Považujete podporu a pomoc od státních institucí (oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic, Krajského úřadu Pardubice) ve Vašem regionu za dostatečnou?

Tabulka č. 13

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Určitě ano	0
Spíše ano	1
Spíše ne	4
Určitě ne	1

Graf č. 5

V 66 % považují pěstouni podporu a pomoc ze strany uvedených státních institucí za spíše nedostatečnou, v 17 % za určitě nedostatečnou. Negativní odpovědi se objevují tedy v 83 %. Pouze v jednom případě uvádí pěstoun, že vnímá tuto pomoc a podporu jako dostatečnou.

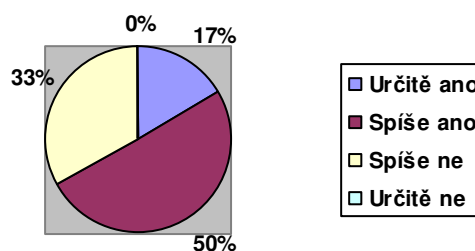
Otázka č. 9

Považujete pravidelné návštěvy sociálních pracovníků z oddělení náhradní rodinné péče Magistrátu města Pardubic ve Vaší rodině za důležité?

Tabulka č. 14

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Určitě ano	1
Spíše ano	3
Spíše ne	2
Určitě ne	0

Graf č. 6

Polovina pěstounů považuje pravidelné návštěvy sociálních pracovníků z oddělení náhradní rodinné péče za důležité, přičemž jeden z pěstounů je o důležitosti těchto návštěv přesvědčen zcela. Dva z respondentů uvádějí, že tyto návštěvy pokládají za spíše nedůležité. Jeden pěstoun navíc připojuje poznámku, že tyto návštěvy považuje za spíše nedůležité, pokud by měly mít nadále stejnou formu jako doposud. Zaznívá i názor, že pracovníci by neměli pojímat návštěvy jako „přepadovky“, především tehdy, jedná-li se o zkušené pěstouny.

Otázka č. 10

Jak hodnotíte podíl podpory a pomoci od státních institucí a neziskových organizací, které s Vámi spolupracují při výkonu Vaší pěstounské péče?

Tabulka č. 105

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Větší pomoc a podporu poskytují státní instituce	0
Větší pomoc a podporu poskytují neziskové organizace	6
Státní instituce a neziskové organizace poskytují pomoc a podporu stejným dílem	0
Nedokážu posoudit	0

Pěstouni jednomyslně odpověděli, že větší pomoc a podpora je jim k dispozici ze strany neziskových organizací.

Otázka č. 11

Co by podle Vás napomohlo pěstounským rodinám, aby jim to ulehčilo život? (vyberte nejvýše tři možnosti).

Tabulka č. 16

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Větší finanční ohodnocení za výkon pěstounské péče	0
Zvýšení prestiže role pěstouna	2
Možnost pravidelné konzultace své role pěstouna s odborníkem	1
Možnost sdílení s ostatními pěstouny	2
Vzdělávání pěstounů	3
Pomoc s dětmi např. při volnočasových aktivitách, doučování, apod.	1
Podpora při adaptaci v době příchodu dítěte do rodiny	1
Pravidelné návštěvy odborníků z oblasti náhradní rod. péče v rodině	1
Poradenství ohledně vzniklých problémů v rodině	3
Podpora při přechodu dětí v pěstounské péči do samostatného života	0
Podpora při péči o děti se zdravotním postižením	1
Vzdělávací aktivity pro přijaté děti	1
Podpora při kontaktu s biologickou rodinou dítěte	1
Jiná možnost	1

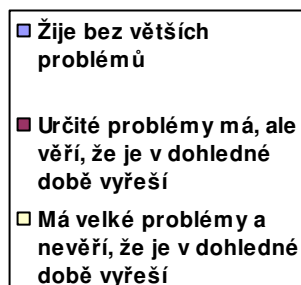
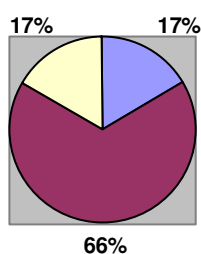
Respondenti mohli volit při odpovědi na tuto otázku maximálně tři možnosti. Zvoleny byly téměř všechny kategorie. Nejvíce byly zvoleny tyto varianty (obě třikrát) – vzdělávání pěstounů a poradenství ohledně vzniklých problémů v rodině. Pěstoun, jenž doplnil jinou možnost, vyjádřil zajímavou myšlenku. Navrhuje vytvořit pozici pěstoun – profesionál jako sociální službu.

Otázka č. 12

Když zvážíte všechny okolnosti života ve Vaší rodině, řekl(a) byste, že jste rodina, která:

Tabulka č. 17

Zvolená odpověď	Počet odpovědí
Žije bez větších problémů	1
Určité problémy má, ale věří, že je v dohledné době vyřeší	4
Má velké problémy a nevěří, že je v dohledné době vyřeší	1

Graf č. 7

Grafické znázornění ukazuje, že 66 % pěstounů má určité těžkosti, zároveň však pěstouni vyjadřují naději, že tyto problémy v dohledné době dokáží vyřešit. Pouze jeden pěstoun uvádí rozsáhlé problémy, o kterých se domnívá, že v nejbližší době nedokáže nalézt jejich přijatelné řešení.

Otázka č. 13

Pokud jste v předešlé otázce zvolili možnost b) nebo c), můžete, prosím, objasnit, čeho se problém týká?

Pět ze šesti pěstounů v předešlé otázce napsalo, že po zvážení všech okolností života jejich rodiny pocítují těžkosti. Všichni byli ochotni zodpovědět také tuto otázku a svěřili se s problémem, který je trápí. Pěstouny zjevně trápí nejvíce otázka kontaktu přijatých dětí s jejich vlastní biologickou rodinou, stejně palčivou záležitostí se jeví období dospívání dětí. Další kategorií jsou výchovné problémy dětí, týkající se častých krádeží a školních problémů. Jeden z pěstounů řeší otázku ukončení pěstounské péče vzhledem k věku dětí a následně jejich další možnosti studia na střední a vysoké škole.

Otázka č. 14

Co by se podle Vás v systému péče o pěstounské rodiny ve Vašem regionu mělo změnit?

Pět ze šesti pěstounů vyjádřilo k této problematice svůj názor. Pouze jeden respondent uvedl odpověď „nevím“.

Jedna odpověď zní: *„Každý pěstoun by měl prodělat kurz PRACOVNÍK V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH, každý by měl přistupovat k této činnosti odborně.“* Z tohoto názoru vyplývá, že pěstouni nechápou pěstounskou péči jako prostou péči o děti, ale uvědomují si její specifika, náročnost a potřebu odborné přípravy.

Nejvíce názorů se dotýkalo oblasti přístupu „státních“ sociálních pracovníků. Pěstounští rodiče postrádají ze strany úřadů partnerský přístup, mnohdy též profesionalitu a uvítali by větší vstřícnost a respekt. Jiné názory upozorňují na nedostatečné pokrytí služeb pro pěstounské rodiny. V samotném systému péče o pěstounské rodiny vidí prázdná místa a vytýkají i to, že existující služby na sebe nenavazují.

5.4 Ověření předpokladů

Předpoklad č. 1

Při poskytování podpory a pomoci pěstounským rodinám vzájemně spolupracují pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a neziskových organizací.

Tento předpoklad byl ověřen prostřednictvím otázek č. 1 a 2 z dotazníku pro neziskové organizace a prostřednictvím otázek č. 1 a 2 z dotazníku pro orgán sociálně právní ochrany dětí. **Tento předpoklad byl potvrzen**, neboť bylo zjištěno, že pracovníci neziskových organizací a státních institucí vzájemně spolupracují. Konkrétně dochází ke spolupráci mezi Fondem ohrožených dětí pobočka Pardubice, o. s. Amalthea Chrudim a oddělení sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubic.

Předpoklad č. 2

Na sociální pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí se pěstouni nejčastěji obracejí s žádostmi o pomoc při vyřizování nároků pěstounů.

Uvedený předpoklad byl ověřován prostřednictvím otázky č. 6 z dotazníku pro orgán sociálně právní ochrany dětí a prostřednictvím otázky č. 5 pro pěstouny.

Předpoklad se nepotvrdil. Přestože pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí uvádějí, že je pěstouni kontaktují v mnoha případech právě z těchto důvodů, odpovědi z dotazníku pro pěstouny tomu nenasvědčují. Podle uvedených odpovědí se pěstouni obracejí na sociální pracovníky, protože hledají rady a doporučení týkající se výchovných problémů přijatých dětí. Zároveň se objevila důležitá informace, kdy pěstouni uváděli (ve dvou případech ze šesti), že se na tyto pracovníky neobracejí a jeden pěstoun navíc mluví o nedostatku důvěry k nim.

Předpoklad č. 3

Na sociální pracovníky neziskových organizací se pěstouni nejčastěji obracejí s žádostmi o pomoc při řešení výchovných problémů přijatých dětí.

Předpoklad byl ověřován prostřednictvím otázky č. 3 z dotazníku určeného pěstounům a otázkou č. 6 pro neziskové organizace.

Předpoklad se nepotvrdil. Sociální pracovníci sice shodně uvádějí, že se na ně pěstouni obracejí také z potřeby řešit výchovné problémy dětí, ale, nelze tvrdit, že by tento problém hodnotili jako nejpalčivější či nejčastější. Stejně tak pěstouni vyhledávají poradenství u neziskových organizací, ale z odpovědí nelze vyčíst, čeho se jejich problémy konkrétně týkají. Avšak můžeme se domnívat, že se pěstouni na sociální pracovníky neziskových organizací obracejí také právě kvůli řešení výchovných problémů dětí, protože v otázce číslo 13 popisují své těžkosti konkrétně. Opět ale nemůžeme z odpovědí vysledovat, zda to je nejčastější důvod, proč neziskové organizace kontaktují.

Předpoklad č. 4

Pracovníci neziskových organizací spatřují v systému péče o pěstounské rodiny více nedostatků, než sociální pracovníci ze státních institucí.

Tento předpoklad byl ověřován prostřednictvím otázky č. 7 z dotazníku pro neziskové organizace a z dotazníku pro orgán sociálně právní ochrany dětí prostřednictvím otázky č. 7.

Předpoklad se potvrdil. Všichni sociální pracovníci neziskových organizací, kteří odpovídali, spatřují v tomto systému nějaké nedostatky. Největší výtky přitom směřují k nedostatečné přípravě budoucích pěstounů pro výkon jejich role a také k chybám v systému péče o tyto rodiny. Naopak sociální pracovníci státních institucí nevidí v tomto systému závažnější chyby. Důležité je ale povšimnout si faktu, že nepovažují nedostatky za závažné také z toho důvodu, protože existují neziskové organizace, které těmto rodinám pomáhají.

Předpoklad č. 5

Se vzájemnou spoluprací při péči o pěstounské rodiny jsou více spokojeni (ve smyslu naplnění očekávání) zaměstnanci orgánu sociálně právní ochrany dětí, než pracovníci neziskových organizací.

Ověřování předpokladu bylo realizováno za pomoci otázky č. 3 z dotazníku určeného neziskovým organizacím a dále využitím otázky č. 3 pro orgán sociálně právní ochrany dětí.

Předpoklad se nepotvrdil. Tři ze čtyř sociálních pracovníků neziskových organizací uvedli s touto spoluprací spokojenost. Stejně tak vyjádřili spokojenost se spoluprací i zaměstnanci orgánu sociálně právní ochrany dětí. Pouze jeden sociální pracovník neziskové organizace vyjádřil se spoluprací spíše nespokojenost.

Předpoklad č. 6

Sociální pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí zajišťují pouze činnost v rámci legislativního vymezení své pozice, nadstavbové aktivity zajišťují neziskové organizace.

Prostřednictvím otázek č. 8 z obou typů dotazníku pro sociální pracovníky byl ověřen daný předpoklad.

Předpoklad byl potvrzen. Zaměstnanci orgánu sociálně právní ochrany dětí uvádějí jako formy podpory a pomoci právě činnosti, které jsou vymezené legislativou. Naopak obě dotázané neziskové organizace jmenují i jiné aktivity, které pěstounům nabízejí. Jako nadstavbové činnosti těchto organizací můžeme chápat především právní poradenství, setkávání pěstounů formou odpoledních klubů, supervizi rodin a podpůrné programy, na kterých se podílí dobrovolníci (např. doučování dětí, volnočasové aktivity s dětmi, apod.). Neziskové organizace často pomáhají i v oblasti hmotného zajištění rodin.

Předpoklad č. 7

Více než polovina pěstounů je toho názoru, že větší pomoc a podpora je jim poskytována od neziskových organizací, než od institucí státních.

Předpoklad byl ověřován na základě odpovědí na otázku č. 10, kterou obsahoval dotazník pro pěstouny.

Předpoklad se potvrdil, protože pěstouni ve 100 % případů odpověděli, že větší pomoc a podporu poskytují právě neziskové organizace.

Předpoklad č. 8

Pokud pěstounská rodina pocítuje těžkosti, týkají se nejčastěji výchovných problémů přijatých dětí.

K ověření předpokladu došlo využitím otázek č. 12 a 13 z dotazníku pro pěstouny.

Předpoklad se nepotvrdil. Pěstouni v pěti případech ze šesti uvedli přítomnost nějakých těžkostí v jejich rodině, ale nelze potvrdit, že by se problémy týkaly nejčastěji právě výchovných problémů přijatých dětí. Ve stejné míře se totiž spolu s tímto typem problémů objevují i další okruhy otázek, které se vztahují k problematice kontaktu s biologickou rodinou dítěte a dospívání dětí.

5.5 Navrhovaná opatření

Průzkumem došlo ke zjištění, že téměř všichni pěstouni pocítují při výkonu své role pěstouna těžkosti. Ty se týkají často řešení otázky kontaktu biologických rodičů a přijatých dětí, oblasti dospívání i výchovných problémů dětí.

Většina pěstounů má zájem setkávat se s dalšími rodinami, využívá různé typy poradenství, chce zvýšit svou odbornost. V oblasti využívání pomoci a podpory pěstouni uvádějí, že jim je větší míra podpory a pomoci poskytována ze strany neziskových organizací. Státním institucím vytýkají kontrolní přístup, mnohdy k nim nemají dostatek důvěry. Výtky pěstounů směřují také k nedostatečnému pokrytí službami pro pěstounské rodiny (popř. k nedostatečné návaznosti existujících služeb). Rovněž neziskové organizace vidí v systému péče o pěstounské rodiny nedostatky (nedostatečná příprava pěstounů, neucelená péče o rodinu v době po přijetí dítěte, absence partnerského přístupu k pěstounům ze strany státních institucí, malé morální ocenění pěstounů, nevelká propagace poslání a dobrých příkladů).

Co se týká spolupráce se státními institucemi v regionu Pardubicko, neziskové organizace narážejí na dogmatické myšlení státních institucí, na nedostatek zájmu ke spolupráci. Organizace vytýkají nedostatečnou odbornou práci s rodinami ze strany státních institucí, volají po vzájemné propojenosti státního a neziskového sektoru.

Orgán sociálně právní ochrany dětí jako zástupce státních institucí naopak v systému péče o pěstounské rodiny nevidí závažnější nedostatky. Přitom však nepřímo říká, že nejsou závažné právě i z toho důvodu, že existují neziskové organizace pro pěstounské rodiny. Také při spolupráci s neziskovými organizacemi nevidí větší problémy (někdy jde jen o rozdílný pohled na skutečné možnosti a schopnosti klientů a právní možnosti).

Z těchto zjištěných skutečností můžeme navrhnout určitá opatření, která by mohla vést ke zlepšení situace v této oblasti:

1. Všechny pěstounské rodiny by měly mít k dispozici odborného pracovníka, který by rodinu dlouhodobě doprovázel a zároveň jim umožnil reflektovat jejich roli pěstouna. Přitom by spolupracoval s dalšími subjekty, které se dotýkají života pěstounských rodin (například biologičtí rodiče dětí, orgán sociálně právní ochrany dětí, školy, atd.). Rodiny by měly pracovníka, na kterého by se mohly kdykoliv obrátit. Je důležité s rodinou pracovat a zabránit tak vyhoření pěstounů a „poškození“ dětí.
2. Zainteresované organizace a instituce by mohly vytvořit plán vzájemných setkání, kde by se jejich jednotliví zástupci scházeli a předávali si zkušenosti, informace o vzniklých potížích a příkladech dobré praxe v oblasti odborné práce s pěstounskými rodinami.
3. Průzkum v rámci bakalářské práce můžeme chápat jako pilotní průzkum pro další rozsáhlejší průzkum, který by bylo možné realizovat v dalších regionech republiky. Získaná data mohou přispět k plánování služeb v daných regionech. Průzkum by mohl být dále obohacen o názory biologických rodičů dětí z pěstounských rodin.

6 Závěr

Problematika náhradní péče o děti bude vždy aktuálním tématem. Stále tu budou děti, o které se nebudou moci postarat jejich biologičtí rodiče. V některých případech dočasně, v jiných navždy. Ale i tyto děti by měly dostat šanci zažít stejné dětství, jako děti ve fungující biologické rodině. Proto by péče o děti bez domova měla být co nejvíce podobná péči o děti v běžné rodině. Pokud děti vyrůstají v ústavní péči i tato forma by se měla největší možnou měrou přiblížit rodinnému životu. Žádoucí by však mělo být, aby děti vyrůstaly v náhradní rodinné péči, tedy ve skutečné rodině. A pokud existuje šance, že se biologická rodina dítěte dokáže zbavit problémů znemožňující její fungování, mělo by se s ní na tom pracovat.

Každý člověk, který se rozhodne pečovat o dítě by měl vždy být náležitě oceněn a dostat takovou podporu, která mu pomůže plnit jeho roli co nejlépe a nejsnadněji. Jen dobrá péče a především kvalitní výchova umožní, aby děti vyrostly v hodnotné jedince. Zajisté platí úsloví, že děti jsou naše budoucnost.

Bakalářská práce se věnovala právě tématu náhradní rodinné péče se zaměřením na problematiku pěstounské péče.

V praktické části bakalářské práce se podařilo zmapovat systém péče o pěstounské rodiny na Pardubicku. Snahou bylo získat poznatky z více úhlů pohledu. Za tímto účelem byli dotázáni nejen pěstouni, ale také neziskové organizace a instituce státní (konkrétně orgán sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubice). Záměrem bylo získat názory většího množství respondentů z řad pěstounů, avšak toto se ne zcela podařilo. Důvodem byl jednak ztížený přístup k pěstounským rodinám, jednak menší ochota pěstounů k vyplnění dotazníku.

Statistická data v rámci ČR vykazují klesající počet žadatelů o zprostředkování pěstounské péče, který bylo možné zaznamenat již v roce 2004. Také statistická data oblasti Pardubicka tuto situaci potvrzují. Je třeba si uvědomit, že pěstouni se rekrutují v převážné většině z řad příbuzných dětí. Počet zprostředkovaných pěstounských péčí je jak v celorepublikovém měřítku, tak na Pardubicku menší, než příbuzenských. Je proto nezbytné se touto oblastí zabývat, abychom zjistili, co v systému chybí, a tudíž klade pěstounům

při výkonu jejich poslání do cesty překážky. Poznání nedostatků může pomoci nejen odstranit stávající problémy, ale kvalitní systém péče o pěstounské rodiny může přispět k navýšení zájemců o tento typ péče. Z informací získaných prostřednictvím průzkumu jsme zjistili, že stávající systém péče o pěstounské rodiny na Pardubicku vykazuje určité nedostatky.

Můžeme říci, že nedochází k žádoucímu propojení neziskového a státního sektoru v oblasti péče o pěstounské rodiny. Kromě státních institucí fungují v regionu neziskové organizace Fond ohrožených dětí pobočka Pardubice a o. s. Amalthea Chrudim. Pěstouni jsou více ochotni se při svízelných situacích obracet s žádostmi o pomoc na pracovníky neziskových organizací, než na pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí. Z údajů dále vyplývá, že větší míru podpory a pomoci pěstounským rodinám poskytují právě neziskové organizace. Co se týká návrhů pěstounů ke změnám stávajícího systému péče o pěstounské rodiny v regionu Pardubicko, pěstouni chtějí být v první řadě bráni jako partneři a profesionálové v oblasti péče o přijaté děti.

Navrhovaná opatření, která by mohla zlepšit stávající situaci, se vztahují k potřebě existence odborného pracovníka, který by rodinu dlouhodobě doprovázel. Takový pracovník by rodinu dobře znal, dokázal by reagovat na vzniklé situace v rodině, které by mohly znamenat ohrožení pro děti, ale i pro celou rodinu. Dalším navrhovaným opatřením jsou pravidelná setkávání zástupců státního i nestátního sektoru z oblasti náhradní rodinné péče za účelem předávání zkušeností a informací týkající se odborné práce s pěstounskými rodinami. Posledním návrhem je rozšíření průzkumu z bakalářské práce do dalších regionů republiky, například jako součást komunitního plánování.

Bakalářskou práci mohou využít pěstouni jako příručku, která je informuje o důležitých oblastech pěstounské péče. Stejně tak ji mohou využít zájemci o tento typ péče k získání poznatků o oblasti náhradní rodinné péče. Text práce zůstává k dispozici pracovníkům oslovených neziskových organizací a také pracovníkům orgánu sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Pardubice. Profesionálové tak mohou získat informace o vzájemném vztahu státních institucí a neziskových organizací v oblasti náhradní rodinné péče a především mohou

poznat názory pěstounů na existující systém péče o pěstounské rodiny i jejich návrhy na jeho zlepšení.

7 Seznam použitých zdrojů

- 1) ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- 2) BUBLEOVÁ, V. BENEŠOVÁ, L. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.
- 3) BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007.
- 4) BUBLEOVÁ, a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2007.
- 5) FORMÁNEK, O., VRTBOVSKÁ, P. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma aneb průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: Natama, 2006.
- 6) GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
- 7) CHMELAŘ., T. a kol. *Děti potřebují rodinu: Inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008. ISBN 978-80-254-2683-8.
- 8) KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7. ISBN 80-7178-957-7.
- 9) MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- 10) MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
- 11) MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- 12) MATOUŠEK a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- 13) MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-76-1.
- 14) ROHÁČEK, M. a kol. *Zvykáme si jeden na druhého*. Bratislava: Občanské združenie Návrat, 1998.

- 15) SCHOOLEROVÁ, J. E. *Adopce vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
- 16) SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
- 17) VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. DOM – Natama, 2005.
- 18) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- 19) Zákon č. 359/1995 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- 20) MPSV.CZ : *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí*. [online]. [cit. 2009-10-23]. Dostupný na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3869>>.
- 21) MPSV.CZ : *Státní sociální podpora* [online]. [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.
- 22) MPSV ČR: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2007*. Brno: MPSV ČR, 2008, s. 141. [online]. [cit 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5942/Statisticka_rocenka_2007.pdf>.
- 23) Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby*. [online]. [cit 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <http://www.pestounskapece.cz/d_republikove.php>.
- 24) Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby* [online]. [2007] [cit. 2008-08-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php>>.
- 25) *Více informací o (profesionální) pěstounské péči*. [cit. 2008-05-25] URL: <<http://natama.cz/?zid=106&sid=5>>.
- 26) Wikipedie: Okres Pardubice [online]. [cit. 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Pardubice>.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1

Adresář nestátních neziskových organizací zabývajících se pěstounskými rodinami

Příloha č. 2

Dotazník pro pěstouny

Příloha č. 3

Dotazník pro neziskové organizace

Příloha č. 4

Dotazník pro orgán sociálně právní ochrany dětí

Příloha č. 1

Adresář nestátních neziskových organizací zabývajících se pěstounskými rodinami¹¹⁵

1) Celorepublikové organizace zaměřené na náhradní rodinnou péči

Fond ohrožených dětí, o.s.

Na Poříčí 6, 110 00 **Praha 1**, 224 236 655, fod@fod.cz

www.fod.cz

Sdružení se zaměřuje na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem. Poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám s dětmi a pořádá poradensko-relaxační pobyty, letní dětské tábory a jednodenní akce pro pěstounské a osvojitelské rodiny. Provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek. Věnuje se také osvětové činnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a usiluje o změny v legislativě. Pobočky FOD naleznete v seznamu organizací v rámci jednotlivých krajů.

Natama, o.s.

Orlická 9, 130 00 **Praha 3**, 222 733 307, info@natama.cz

www.natama.cz

Sdružení se zaměřuje na vyhledávání a přípravu nových pěstounských rodičů, odborné provázení pěstounských a osvojitelských rodin a poradenskou a terapeutickou práci s dětmi a s rodinami. Věnuje se také rozšiřování znalostí, zkušeností, vědeckých poznatků a dobré praxe pěstounské péče.

Rozum a Cit, o.s.

Komenského nám. 1867, 251 01 **Říčany**, 323 605 782, sluzby@rozumacit.cz

www.rozumacit.cz/os

Sdružení se zaměřuje na pomoc opuštěným a sociálně znevýhodněným dětem prostřednictvím podpory pěstounských rodin. Mezi hlavní aktivity patří provoz kontaktního a poradenského centra, organizace setkání pěstounů, odborných seminářů a výtvarných a arteterapeutických dílen pro děti. Sdružení se chce do budoucna zaměřit na průběžnou podporu těchto rodin a na další rozšíření služeb.

¹¹⁵ Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby*. [online]. [cit 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <http://www.pestounskapecce.cz/d_republikove.php>.

Sdružení pěstounských rodin

Anenská 10, 602 00 **Brno**, 543 249 142, pestouni@pestouni.cz

www.pestouni.cz

Cílem sdružení je pomoci opuštěným, sociálně a zdravotně znevýhodněným dětem a mladým lidem. V současné době sdružení pracuje v projektech Poradna pro rodiny s dětmi v náhradní rodinné péči a žadatele a zájemce o náhradní rodinnou péči, Dům jistoty - klubovna a romské komunitní centrum a Dům na půli cesty. Sdružení také nabízí canisterapii a terapeutické služby pro stávající i budoucí náhradní rodiče a organizuje pobyty pro náhradní rodiny. Vydává celorepublikový časopis „Průvodce náhradní rodinnou péčí“ a usiluje o prorodinné legislativní změny v oblasti náhradní rodinné péče.

Sdružení SOS dětských vesniček, o.s.

U Prašného mostu 50, 119 01 **Praha 1**, 233 335 452, info@sos-vesnicky.cz

www.sos-vesnicky.cz

Cílem sdružení je poskytnout dětem, které se ocitly mimo vlastní rodinu a nemají možnost být umístěny v adoptivní či individuální pěstounské péči, možnost vyrůstat v rodinném prostředí. Děti připravuje společně s matkami pěstovkami cíleně na samostatný život. Provozuje SOS dětské vesničky Brno-Medlánky, Doubí a Chvalčov. Projekt “SOS Komunita mládeže” v Brně připravuje mladé lidi opouštějící pěstounskou péči na samostatný život. Na ni navazuje polozávislé bydlení a následně finanční podpora klienta při získání vlastního bydlení. Služby jsou poskytovány v rámci organizace.

Středisko náhradní rodinné péče

Jelení 91, 118 00 **Praha 1**, 233 356 701, info@nahradnirodina.cz

www.nahradnirodina.cz

Sdružení pomáhá opuštěným dětem se zvláštními zdravotními a sociálními potřebami a novým náhradním rodinám již 13 let. Uskutečňuje dva základní programy: 1. Rozvoje náhradní rodinné péče 2. Pomoci dětem z dětských domovů, které obsahují několik projektů. Odborně zajišťuje tři celorepublikové poradny pro NRP, zajišťuje psychosociální poradenství pro zájemce a žadatele o NRP, pro náhradní rodiny a pro děti žijící mimo vlastní rodinu. Doprovází žadatele i nové náhradní rodiny a poskytuje jim dlouhodobé poradenství, včetně terénní sociální práce a návštěv přímo v rodinách. Pro žadatele o NRP a náhradní rodiče organizuje pravidelná setkání s odborníky, kde je také prostor pro výměnu vlastních zkušeností. Mimo jiné realizuje vzdělávací program Start do života - Peníze pro život pro dospívající z dětských domovů. Vytváří nové koncepce péče o ohrožené děti, podílí se na národních i mezinárodních projektech a výzkumech, připravuje a zajišťuje dobrovolníky pro práci s dětmi v DD a v klubech

náhradních rodičů. Zajišťuje odborné praxe studentů SŠ a VŠ. Je členem několika národních i mezinárodních organizací. Vydalo několik odborných publikací o NRP.

Triada - poradenské centrum, o.s.

Orlí 20, 602 00 **Brno**, 542 221 499, nrp@triada-centrum.cz

www.triada-centrum.cz

Sdružení mimo jiné poskytuje odborné služby v oblasti náhradní rodinné péče - odborné konzultace při rozhodování o přijetí dítěte, doprovod a asistence do ústavního zařízení při seznamování s dítětem, asistence a mediace při komunikaci a kontaktu rodičů a dětí v pěstounské péči, poradenství ve výchovných otázkách, rodinná terapie, sociálně právní poradenství. Pořádá vzdělávací programy v oblasti náhradní rodinné péče pro pracovníky veřejné správy a sociálních služeb a organizuje Celostátní seminář NRP. Zajišťuje přípravu osvojitelů a pěstounů na přijetí dítěte do rodiny.

Trialog (Brněnský institut rozvoje občanské společnosti)

sídlo: Orlí 20, 602 00 **Brno**; kancelář: Colova 17, 616 00 Brno,
542 221 501 , info@trialog-brno.cz

www.trialog-brno.cz

Trialog rozvíjí poradenské a vzdělávací aktivity na podporu spolupráce a komunikace mezi občanskými (nestátními) neziskovými organizacemi, orgány veřejné správy a komerčními firmami. Náhradní rodinná péče tvoří významnou část těchto aktivit - jedná se zejména o přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů; individuální a rodinné psychologické poradenství pro náhradní rodiny; skupinové aktivity pro osvojitelské a pěstounské rodiny - pobyty; vzdělávání - odborné kurzy a semináře pro pracovníky náhradní rodinné péče.

2) Organizace zaměřené na náhradní rodinou péči působící na Pardubicku¹¹⁶

Amalthea, o.s.

Městský park 274, 537 01 **Chrudim**, 466 302 058,
amalthea@amalthea.pardubice.cz

www.amalthea.pardubice.cz

V poslání organizace je rozvoj služeb v oblasti péče o rodinu a dítě. Program "Centrum náhradní rodinné péče" poskytuje široké spektrum aktivit zaměřených

¹¹⁶ http://www.pestounskapece.cz/d_dle_kraju.php#pardubicky

na poradenství pro zájemce o náhradní rodinnou péči a pěstounské rodiny. Poskytované aktivity zahrnují sociální, psychologické a právní poradenství, volnočasové aktivity pro děti, pravidelné setkávání pěstounských rodin, asistenční dobrovolnický program. Program se orientuje na zavádění nových služeb do pěstounských rodin (supervize v pěstounských rodinách, asistenční služba apod.).

Fond ohrožených dětí

Nerudová 880, 530 02 **Pardubice**, 466 530 981, fod.pardubice@fod.cz

www.fod.cz

Sdružení se zaměřuje na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem. Poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám s dětmi a pořádá poradensko-relaxační pobyty, letní dětské tábory a jednodenní akce pro pěstounské a osvojitelské rodiny. Provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek. Věnuje se také osvětové činnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a usiluje o změny v legislativě.

Příloha č. 2

Dotazník pro pěstouny

DOTAZNÍK

Vážená pěstounko, vážený pěstoune,

jmenuji se Martina Tománková, studuji Technickou univerzitu v Liberci – obor Sociální pracovník. Pro svou bakalářskou práci „Systém péče o pěstounské rodiny na Pardubicku“ se na Vás obracím s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Pokud bude k vyplnění dotazníku ochoten i Váš partner/partnerka (pěstoun), budu ráda a další názor pro mne bude velmi přínosný.

Předem děkuji za Vaši spolupráci.

1) Využíváte nabídku podpory a pomoci od nějaké neziskové organizace, která se věnuje pěstounským rodinám?

- a) ano
- b) ne

2) Pokud ano, napište, prosím, o kterou (které) neziskovou organizaci se jedná:

.....
.....
.....
.....

3) Které formy podpory a pomoci využíváte z nabídky neziskových organizací? Vyberte libovolný počet možností.

- a) setkávání pěstounů
- b) poradenství (ohledně výkonu pěstounské péče, výchovy přijatých dětí)
- c) vzdělávání (např. přednášky a besedy zvyšující odbornost pěstouna v péči o dítě)
- d) podpůrný program (např. volnočasové aktivity pro děti s dobrovolníky)
- e) hmotná pomoc
- f) pobyty pro pěstounské rodiny
- g) asistence při komunikaci a kontaktu rodičů, pěstounů a dětí
- h) jiná možnost (prosím vypište)

.....
.....
.....
.....

4) Považujete podporu a pomoc od této (těchto) neziskové organizace za dostatečnou?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

5) S čím se nejčastěji obracíte na svou sociální pracovníci z oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic (pracoviště náhradní rodinné péče)? Vyberte nejvíce dvě možnosti:

- a) podpora při vyřizování nároků pěstounů/podávání žádostí
- b) rady a doporučení, kde hledat pomoc
- c) rady a doporučení týkající se výchovných problémů dětí
- d) rady a doporučení týkající se problematických vztahů mezi pěstouny a dětmi
- e) rady a doporučení týkající se péče o zdravotně postižené dítě
- f) pomoc s vyplňováním volného času dětí
- g) finanční výpomoc v obtížné finanční situaci
- h) finanční výpomoc s přestavbou bytu/domu při přijetí dítěte do pěstounské péče
- i) pomoc se zajišťováním práce pro děti
- j) finanční výpomoc se zajištěním zdravotních pomůcek pro postižené dítě
- k) finanční výpomoc se zajištěním vlastního bydlení dětí v pěstounské péči
- l) finanční výpomoc s úpravami bytu/domu pro zdravotně postižené dítě
- m) jiná možnost (prosím vypište)

.....
.....
.....

6) Jak vnímáte roli „své“ sociální pracovníce z oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic (pracoviště náhradní rodinné péče)?

- a) jako rádce
- b) jako kontrolora
- c) jako pomocníka
- d) jako člověka, kterému se rád svěřím se svými problémy
- e) jako partnera
- f) jiná role (prosím vypište)

.....
.....
.....

7) Které formy podpory a pomoci využíváte z nabídky státních institucí (oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic, Krajského úřadu Pardubice)? Vyberte libovolný počet možností.

- a) setkávání pěstounů
- b) poradenství (ohledně výkonu pěstounské péče, výchovy přijatých dětí)
- c) vzdělávání (např. přednášky a besedy zvyšující odbornost pěstouna v péči o dítě)
- d) pobyty pro pěstounské rodiny
- e) asistence při komunikaci a kontaktu rodičů, pěstounů a dětí
- f) jiná možnost (prosím vypište)

.....
.....
.....
.....

8) Považujete podporu a pomoc od státních institucí (oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Magistrátu města Pardubic, Krajského úřadu Pardubice) ve Vašem regionu za dostatečnou?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

9) Považujete pravidelné návštěvy sociálních pracovníků z oddělení náhradní rodinné péče Magistrátu města Pardubic ve Vaší rodině za důležité?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

10) Jak hodnotíte podíl podpory a pomoci od státních institucí a neziskových organizací, které s Vámi spolupracují při výkonu Vaší pěstounské péče?

- a) větší pomoc a podporu poskytují státní instituce
- b) větší pomoc a podporu poskytují neziskové organizace
- c) státní instituce a neziskové organizace poskytují pomoc a podporu stejným dílem
- d) nedokážu posoudit

11) Co by podle Vás napomohlo pěstounským rodinám, aby jim to ulehčilo život? (vyberte nejvýše tři možnosti):

- a) větší finanční ohodnocení za výkon pěstounské péče
- b) zvýšení prestiže role pěstouna
- c) možnost pravidelné konzultace své role pěstouna s odborníkem (např. psycholog)
- d) možnost sdílení s ostatními pěstouny
- e) vzdělávání pěstounů
- f) pomoc s dětmi např. při volnočasových aktivitách, doučování, apod.
- g) podpora při adaptaci v době příchodu dítěte do rodiny
- h) pravidelné návštěvy odborníků z oblasti náhradní rodinné péče v rodině
- i) poradenství ohledně vzniklých problémů v rodině
- j) podpora při přechodu dětí v pěstounské péči do samostatného života
- k) podpora při péči o děti se zdravotním postižením
- l) vzdělávací aktivity pro přijaté děti
- m) podpora při kontaktu s biologickou rodinou dítěte
- n) jiná možnost (prosím vypište)

.....
.....
.....
.....

12) Když zvážíte všechny okolnosti života ve Vaší rodině, řekl(a) byste, že jste rodin která:

- a) žije bez větších problémů
- b) určité problémy má, ale věří, že je v dohledné době vyřeší
- c) má velké problémy a nevěří, že je v dohledné době vyřeší

13) Pokud jste v předešlé otázce zvolili možnost b) nebo c), můžete, prosím, objasnit, čeho se problém týká?

.....
.....
.....
.....

14) Co by se podle Vás v systému péče o pěstounské rodiny ve Vašem regionu mělo změnit?

.....
.....
.....
.....

Děkuji za Váš čas a ochotu!

Příloha č. 3

Dotazník pro neziskové organizace

DOTAZNÍK

(Zvolenou odpověď, prosím, podtrhněte)

1) Spolupracujete při své činnosti se státními institucemi (Krajský úřad Pardubice, oddělení sociálně právní ochrany dětí, které je zařazeno pod odbor sociálních věcí Magistrátu města Pardubic)

- a) ano
- b) ne

2) Pokud jste zvolili v předchozí otázce možnost ano, uveďte, prosím, název této instituce (institucí).

.....
.....
.....

Pokud jste zvolili možnost ne, vynechejte otázky 3,4,5

3) Ohodnot'te spolupráci s těmito institucemi na následující škále (spokojen ve smyslu naplnění očekávání):

- a) zcela nespokojen
- b) spíše nespokojen
- c) spíše spokojen
- d) velmi spokojen

4) V čem považujete spolupráci Vaší organizace s těmito institucemi v oblasti péče o pěstounské rodiny za nejpřínosnější?

.....
.....
.....
.....
.....

5) Spatřujete při Vaší spolupráci s těmito institucemi v oblasti péče o pěstounské rodiny nějaký problém?

- a) ano
- b) ne

Pokud ano, v čem?

.....
.....
.....

.....
.....
.....

**6) S jakými podněty, požadavky či problémy se na Vás nejčastěji
obracejí pěstouni?**

.....
.....
.....
.....
.....

**7) Myslíte si, že systém péče o pěstounské rodiny po přijetí dítěte v České
republice má nějaké nedostatky?**

- a) ano
- b) ne

Pokud ano, v čem je vidíte?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

**8) Jaké formy podpory a pomoci nabízíte pěstounským rodinám po
přijetí dítěte?**

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Děkuji za Váš čas a ochotu k vyplnění dotazníku!

Příloha č. 4

Dotazník pro orgán sociálně právní ochrany dětí

DOTAZNÍK

(Vybrané odpovědi, prosím, podtrhněte)

1) Spolupracujete při své činnosti týkající se pěstounských rodin s nějakou neziskovou organizací?

- a) ano
- b) ne

2) Pokud jste zvolili v předchozí otázce možnost ano, uveďte, prosím, název této organizace (organizací).

.....
.....
.....

Pokud jste zvolili možnost ne, vynechejte otázky 3,4,5

3) Ohodnot'te spolupráci s neziskovou organizací (organizacemi) na následující škále (spokojen ve smyslu naplnění očekávání):

- a) zcela nespokojen
- b) spíše nespokojen
- c) spíše spokojen
- d) velmi spokojen

4) V čem považujete spolupráci těchto neziskových organizací s Vaším úřadem v oblasti péče o pěstounské rodiny za nejpřínosnější?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5) Spatřujete při Vaší spolupráci s těmito neziskovými organizacemi v oblasti péče o pěstounské rodiny nějaký problém?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, v čem?

.....
.....
.....
.....
.....

6) S jakými podněty, požadavky či problémy se na Vás nejčastěji obrazejí pěstouni?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

7) Myslíte si, že systém péče o pěstounské rodiny po přijetí dítěte v České republice má nějaké nedostatky?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, v čem je vidíte?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

8) Jaké formy podpory a pomoci nabízíte pěstounským rodinám po přijetí dítěte?

.....
.....
.....
.....
.....
.....